

Neprebudený

Martin Kukučín

Neprebudený

Martin Kukučín

eknizky.sk

Neprebudený by [Martin Kukučín](#) is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](#), except where otherwise noted.

Obsah

1	1
2	7
3	13
4	17
5	21
6	27
7	33
8	37
9	41
10	47
11	53

Na zemi leží Ondráš Machuľa, husár lenovský. Nie že by bol zabitý alebo ranený — vyvaluje sa po pasienku, lebo nemá roboty. Telo jeho mŕtva hmota, stopu života prezradzujú len nohy, postavené v krosná — svojím občasným lúpaním sa. Nedbá ani na muchy, ktoré naň bezočivo dotierajú a po tvári sa pasú. Tak dobre padne mu odpočinok v dusnom úpeku: nevstal by ani za pol Lenovca, aby pretrhol svoje pohodlie. Užíva ho nie nepovedome, ale s lakotou, dychtivosťou. Pred zažmúrenými očami utvorí sa najprv malý, čierny bod, ktorý rastie, nadobúda farieb, rozširuje sa na všetky strany. No jeden pohyb oka stačí, aby rozohnal prelud, ktorý hneď začne znovu, a stratí sa — Ondráš sníva. Kto by mu nezávidel? Nestará sa o ženu, o deti, o statok, o dom, o gazdovstvo — o nič. Tak mu je ako v raji.

Je husárom; no nevidno koňa, že by sa pri ňom pásol, ani uniformu, že by zatušovala nedostatky, ktoré od matky prírody pochodia. Miesto toho vidno po celom boku rozlezené jeho husi, vo väčších-menších krdloch. Husacia republika nechce husára uznať za svojho zvrchovaného pána — len keď musí. No a on veru ani nepomyslí na to, aby im chcel bez poriadku vôľu lomiť: stálo by ho to mnoho práce, a výsledok by nebol žiaden. Zavrätené husi o krátku chvíľu rozliezli by sa zas po celom boku a husár mohol by zas zavracať.

Nuž dobre má, keď sa vyvaluje, to je aj tak len jediná prednosť jeho stavu. Dosť sa natlčie po domoch sem a ta — keď je v poli, aspoň vtedy nech si pohovie. V dedine ho aj tak strcajú z kúta do kúta — všetkým zavadzja. Tu v poli nezavadzia nikomu, iba ak by tej tráve, na ktorej leží, že by jej odnimal svetlo. No do jesene — bože môj — ešte i tá strata vynahradí sa jej.

Ondráš Machuľa veru biedny tvor boží. Kto len pozrie naň, musí ho poľutovať. Akoby stvoriteľ chcel vzbudiť v ľuďoch obdiv, zasypúc ho všetkými nedostatkami. Hlava veľká, krytá ostrými vlasmi, ktoré svojou nepoddajnosťou ponášajú sa na zvieraciu srst'. Čelo nízke, oči nápadne malé, líčne kosti vypuklé, nos rozpláštený na kabáč a ústa

široké. Postava malá, nevyvinutá, zhrbená. Keď kráča, ruky mu vopred celembajú ako cepy — celý človek málo ponáša sa na človeka. Ľudia s útrpnosťou hľadajú naň a s istou šetrnosťou chovajú sa k nemu, ako k malému, slabému dieťaťu. Len on sám neodrží sa za mrzáka, spokojný je sám so sebou, nikdy nezareptal proti svojmu osudu a biede. Ba zdá sa, že sám seba drží za pekného, lebo často zastane na brehu močidla a márnivo prizerá sa do nečistej hladiny jeho. Vkus má, zná rozoznať pekné od mrzkého — no o svojej osobe predpójato súdi. Nuž, je človekom.

Rodičia jeho boli veľmi hodní lenovskí hospodári. Každý ich rád videl, ako hodných, znášateľných ľudí. Nikto ani zlého slova o nich nevedel. I veľmi ich ľutoval každý, keď narodil sa im tento syn, Ondráš. V dedine začalo sa pošuškávať, že im ho striga vymenila za pekné, podarené dieťa. Iní zas vytýkali šestonedielke, že načo sa na tom jarmoku na tú opicu zadávala...

Machula zúfal, jeho žena mala životom zaplatiť pohľad na vlastné dieťa. No, chudinka, oddala sa pokorne do vôle božej a tým väčšou láskou privinula k srdcu dieťa svojej. Väčšmi ho milovala takto, než keby bolo bývalo takým, akým si ho predstavovala.

Tým väčšmi odpadlo otcovi od srdca. Ten nemohol naň ani pozrieť. Zakaždým zamrelo v ňom srdce, trápil ho žieravý bôľ. Často sedel zadumano za stolom, oprúc hlavu o dľaň, tvár zakalená zlými myšlienkami, zúfalstvom. Žena neopovážila sa ho pýtať, čo mu je: dobre vedela, čo ho trápi. Raz osmelila sa mu povedať:

„Jano, neželej nič. To bola vôľa božia.“

Ten pozrel na ňu tupo a do jeho hlasu zamiešal sa i tón hnevu, ktorý žena ešte nikdy nepocítila od neho. S tajeným bôľom vykrikol:

„Ako by som nezelel, keď mám nie dieťa, ale — ach, čo,“ máchol rukou, „to nie dieťa. Všetci ľudia smejú sa na mne — na očiach im vidno, ako sa radujú z môjho nešťastia. Dobré sa mi srdce nepukne. Radujú sa mi za chrbtom — myslia, že ja nevidím ďalej od nosa.“

„Nik sa ti nesmeje — nie! Veď sú vari nie pohani, aby sa z tvojho nešťastia smiali.“

Jano vypukol v zúfalý smiech. „Ha-ha-ha! Vraj nesmeje! Tebe dobre povedať, nesmeje, keď sa ani neukážeš medzi svetom — nesmeje! Šla by si len do poľa ako ja, alebo ku kováčovi: veru videla by si, ako sa

nesmeje! A čo by sa nesmial rodič, čo má pekné dieťa, na rodičovi, čo má nepodarené! Bože, keby ja mal dieťa, ako som si žiadal! Ach...“ Bolestný ston jeho otriasol celou dušou ženy. No vzmužila sa, podišla k nemu: znala ho ako dobrú, mäkkú dušu, prístupnú múdremu, láskavému slovu.

„Vidíš, ja ho i takto rada vidím: veď predsa len je tvor boží. I ty privykneš k nemu, najtiaľ ho vziať na ruky. Jano, probuj... veď si mu otec...“

„Nie, Zuza, nie! Chod' — nemôžem. Vidí boh i svet — nemôžem. Len pomyslím naň, a už dobre mi srdce nepukne. Ako by ho vzal na ruky? Bolo by vari lepšie, keby ho ani nebolo.“

Zuza strnula, jej srdce zmietalo sa bôlom. Náruživým, mocným hlasom napomínala ho:

„Nerúhaj sa bohu, Jano. Dosiaľ sme len dobré veci prijímali od neho — a pre jednu zlú mali by sme sa už rúhať? Nie — čo na nás dopustil, budeme trepezlivo niesť.“

„Ale všetky tie dobré veci sto ráz by som opustil, keby sa toto nebolo stalo — sto ráz! Čo mi je zo všetkého, že mám všetkého dosť: keď to nemám komu nechať?“

„No, nám ľuďom nikdy sa nevyhovie. Keby sa ti teraz naplnila žiadosť a za to keby ti boh odňal dom, pole, lúky, statok, živnosť, zdravie: povedz, či by si sa nerúhal: že ti je z pekného syna nič, keď mu nemáš čo nechať? Ja viem, že by si si zas žiadal, aby ti všetko prinavrátil, i syn aby bol taký ako dnes. Ľudia pozerajú vždy len za tým, čoho nemajú. To, čo majú, nevážia si ani mak.“

Jano bol premožený, nevedel odpovedať ani slova. Cítil, že žena má svätú pravdu a uhádla navlas, čo sa deje v ňom. No práve to ho dopálilo. Nemohol zniesť v tomto bode poučenie od ženy: k bôlu pridružila sa i urazená pýcha. Oko blúdilo nepokojne po izbe, prijalo výraz tvrdosti. Búšil dverami a rozčúlený, rozhnevaný, odišiel.

V krčme hľadal úľavu — po prvý raz.

Už bola tvrdá noc, keď dotackal sa domov. Žena vlastným očiam neverila, že by to bolo možné — veď to nie on, jej Jano. S utajeným dychom sledovala každý jeho krok. No on netrápil sa ani o ženu, ani o nikoho. Ustatý hodil sa za stôl na lavicu a šomral čosi nezrozumiteľné pomedzi zuby. Ševelil sa na svojom mieste, ale žiadaný spánok nechodil.

Dieťa v plachte pohlo sa a začalo plakať. Matka hneď skočila k nemu a hľadela ho učičikať.

„No — čože nespíš? Lahni a spi! Nech si ziape, ak chce, i do rána...“

„Lahni si i ty, Jano. Už je noc.“

„Ja? Oj, nie... nemám sna — tu mi je dobre... daj mi pokoj... oj, pokoj...“

Ostatné slová preniesol už z polosna. Jednou nohou stál ešte v skutočnosti, druhá kráčala tajinami ríše, vybájenej živou fantáziou. Akoby vysmievať sa mu chcela, pobúrená rodinným nešťastím a užitým nápojom, vykúzlöovala mu sladké preludy, v ktorých povedomie vždy viac a viac trátilo sa. Z krásnych snov vytrhol ho výkrik dieťaťa, ktoré práve dnes nespokojne spalo. Jano skočil na nohy a poberal sa k žene. Čosi hrozné jej zašeptal. Ona s úžasom vykrikla:

„Preboha — Jano! Chod' — chod'! Nevzťahuj ruky na pacholiatko!“

Jano podvihol dieťa z plachty a držal ho v náručí. No nedíval sa naň s láskou. Jeho tvár vyrážala skôr surovosť, jed — bôľ. Matka, tušiac nebezpečie, skočila k nemu a vychytila mu ho z rúk. On sa potočil až k stolu, zadivený hľadiac za ňou: ona, ako bola, prostovlasá, bosá utiekla s dieťaťom k staršej sestre.

Jano vyvalil sa na lavicu a spal až do bieleho rána. Keď sa zobudil, hlava bola mu ako prázdna — nepamätal sa na nič čisto, ale neprítomnosť ženina a prázdna plachta, zavesená pod povalou, upravili jeho myšlienky do pravej kolaje. Ženy i dieťaťa mu bolo ľúto; zaplakal nad svojím skutkom; ľutoval ho, no nešiel po ňu, zavolať ju nazad do domu. Sám nevedel čo — ale čosi mu bránilo. Zostal sám. Nemá mu kto ani navariť ani poriadit' — ako smutno mu doma! Prichlopil dvere a šiel sa zas potešiť, kde bol včera.

Tak to trvalo rok — dva. Jano privykol tomuto životu; viac býval v krčme než doma. Prišiel o to málo-neveľa, čo mu otec nechal; i nemusel sa trudiť, komu to zas po svojej smrti oddá. V dedine nemal kde hlavy skloniť — pred zimou utiahol sa do pálenice. Tam dostane toho občerstvenia, koľko sa len uráči duši jeho. Na jar stratil sa i z pálenice — nezostalo po ňom slychu ani vidu. Bude akiste v Pešti, a tam dakde potuluje sa, ak mu pálenka ešte nepostlala.

Zuza bývala u sestry. Keď odučila dieťa, chodila na zárobky. Ale celý život jej už bol zhorčený; jej, potupenej žene i matke. Vyhýbala sa

ľuďom, ako len mohla; urážku i tam videla, kde jej nebolo. Konečne smrť sprostila ju všetkých útrap života. Chlapec zostal pod opaterou totky.

A nemal biedu. Matersky ho riadila, i do školy vyprávala. A chlapec sa dobre učil; bolo znať na ňom, že predsa i v tom nekrásnom tele sídli duša, duša ako i u ostatných. A toto bolo bohatou potechou starostlivej totke — i odplatou.

Ondráš má už dvadsať rokov, ba vyše; totkina nádej, ktorú hneď od útleho veku jeho prechovávala, že ďalší vývin napraví prírodnú chybu, nespĺnila sa. Vady nielen že neumenšovali sa, ale z roka na rok väčšmi sa tisli na povrch. Jeho telo bolo veľmi slabé, inej práce, okrem pasenia husí, neschopné. Úsudok ďaleko pokulhával za vekom — len pamäť a zvlášť fantázia rozvíjajú sa, a to na úkor prirodzeného rozumu. Ak rieši niečo, to je vždy detinské. Čo robí, to má i teraz náter chlapeckosti na sebe. Totka i ľudia nakladajú s ním dosiaľ ako s nedospelcom. Žije osamotene, bez človeka, bez srdca, ktoré rozumelo by mu. Vrstovníci od malička stránia sa ho — medzi deťmi má ešte najviac známych priateľov. S týmito skoro najlepšie vyjde, lebo tie mu celkom rozumejú. Často prekvapia ho v krdli na poli a on zabáva sa s nimi pri jarčeku. Vodu narazí na žláby, urobené zo zoschnutej kôry, pod ne dá vrbový prútik, cez ktorý krížom sú pretiahnuté neširoké doštičky — a mlynček už melie. Ak sa dielo zdarí, tleska rukami a výska spolu s nimi. Vie i rozprávočky pekné — deti počúvajú ho so zatajeným dychom. A to púta ho k nim; rád je, že i on má ríšu, v ktorej vládne, s tým väčšou záľubou im rozpráva a deti tým väčšmi ľnú k nemu.

No dnes dáva mlynčeku pokoj. Je sám — a samotného zábavka neteší. Dobre mu i ležať, a to na zelenej pažiti. Mysel' jeho lieta bohviekade. Vidí seba v rytierskych šatách kráčať k zámku na stračej nôžke. Prestojí boj s drakom, a mačka, jediná obyvateľka zámku, premení sa v kňažnú. Hľa, padá mu vôkol hrdla a prisahá večnú — večnú lásku. Ako by sa neusmieval? Či len on má vyvrhnúť túžby po blahu zo svojej hrudi? Usmieva sa, no to nie úsmev, ale úšklabok, zošklivujúci ešte väčšmi jeho tvár.

Na čelo mu sadla mucha. Hoci cíti, ako mu po ňom orie, neodháňa ju. Myslí, že dostačí zvrátenie a vystretie čela. Mucha podletí, no o chvíľu sa vráti a opakuje svoje dielo. Ondráš necíti nič — sníva ďalej.

Mucha sadla na líce — i cítiť, ako prevrha sa po riedkom strnisku jeho

brady. To ho dopálilo. Vystrie ruku a celou dlaňou prikryje líce. Muchu nedolapil — spasila sa zavčasu. A Ondráš sníva a sníva ďalej a ďalej.

Či dlho ležal a sníval, nezná. Iba vytrhli ho ľahké krôčiky — a ani tráva neohla sa pod nimi. Ondráš obzrel by sa, kto to; no ťažko mu zdvihnúť hlavu. Akiste dáky chlapec ide — o mlynček. Dnes mohol veru len doma ostať. Ondráš nebude robiť mlynček, čo by to bol hneď chlapec richtárov. Veď tá kňazná tak pekne usmieva sa mu! Čo je desať mlynov — nie mlynčekov, ale mlynov — oproti tomu úsmevu!

Kroky zaznievali smerom k nemu. Ondráš zažmúril oči; tváril sa, že spí. Cez viečka na vlas pootvorené v neurčitých kontúrach videl postavu — no nie detskú. To je väčšie čosi. Hľa, zhýba sa nad neho, i počuť mäkký, tichý hlas:

„Ondráš — Ondráš!“

Otvoril oči — ba vytreštil ich. Ten hlas — oj, ten hlas! Ani princeznin!

„A si to ty, Zuzka?“

Strojná hlavička prikývla mu — hlava Zuzky Bežanovie. Ondráš prižmúril oči — žiara tolkej krásy osľňovala ho. A nie div. Jej tvár jasná, červená ako ruža, keď slnce jej lístky ohreje. Dvoje modrých očí — akoby ta kus oblohy vložil — zádumčivo hľadeli na Ondráša. Červená pera odokrývala dva rady bielych perál. Ondrášovi zas zišla na um princezná. Ani tá nebola krajšia, ibaže tie šaty mala s hviezdičkami. Ale ani Zuzkine nie sú špatnejšie. Tá červená šatka na hrdle s tými strapcami dodáva jej pôvabnosti spolu s bielymi nadurenými rukávmi jej oplecka. A to okrúhle rameno, akoby vyrástlo bolo z bielych záhybov rukáva. Ondráš s vytreštenými očami hľadel na milý zjav: myslel, že je pred stračacím zámkom.

Zuzka nebadajúc, čo sa s ním deje, rezko ponúkla ho:

„No, vstaň chytro a jedz!“

„Aha — aha!“ Len teraz dovtípil sa, že to nie kňazná, ale Zuzka. Ona neprišla, aby ho vôkol hrdla objala a do stračieho zámku voviedla, ale doniesla mu jesť. Mal vyjednané od mladých husí po groši a od staríg po dva — pritom, kým paša trvá, chovu z dom do domu. Dnes chová sa u Bežanov: Zuzka mu priniesla obed.

Keď jesť, nuž jesť. Tvár prestala mu žiariť, zatiehla sa, ako keď popred mesiac ľahký oblak prejde. Chytil dvojačky, hodiac na ich obsah skúmavý pohľad. Nepotešil ho. Prečo neprišla Zuzka s prázdnu rukou a takým srdcom k nemu ako oná princezná? Prečo?

„A čo ti je tak náhlo?“ spýtal sa chladným hlasom, bez nadšenia pozrúc na ňu.

„Vidíš, čo je teraz!“ A pozdvihla v ruke pokovaný kosák, ukážuc ním protiležiaci bok, posiaty žencami.

„Aha... i ty ideš... mhm, mhm!“

A chytro ukladal lyžku za lyžkou, že z dvojačiek úvalom ubúdalo. Celý sa oddal dielu — na Zuzku ani nepozrel. Bolo znáť na ňom, že neje len mechanicky, z obyčaje, ale celou dušou mešká pri diele. Vyprázdnené dvojačky zaviazal do tašky a podal ich Zuzke.

„Na! Už sú prázdne — a chod!“

A utrel si rukávom ústa.

Zuzka zbadala na ňom premenu, no nevedela si ju vysvetliť. Teraz tak chladno hľadá, hoci pred chvíľkou mala sa roztopiť pod žiarou jeho oka. Záhadu nechcela nerozriešenou nechať. Začala okľukou:

„Vari sa hneváš? Akiste obed nebol dobrý. Vieš, teraz pri robotách — musíš dačo i prepáčiť.“

„No, veru — obed! Najedol som sa potiaľto!“ A preložil palec krížom cez hrdlo. Vidno, že nekládol váhu na to, aké je jedlo, ale či ho je dosť.

„A predsa sa čosi hneváš.“

„Ja? Ach, ja sa veru — nehnevám.“

Bolo poznať, že váhal tak určite upierať.

Zuzku čosi hnalo vopred, nebola spokojná s výsledkom; nevedela, prečo zmenil svoje držanie. Mrzelo ju trochu i to, že tento bedár nekorí sa jej; ale vymyká sa z kruhu, v ktorom ona pôsobila prv naň.

„Nuž dobre, keď sa nehneváš — už ťa rada. Nafúkaných ľudí nerada vidím; lebo hneď chodia ako sud, keď im dačo na nos sadne.“

Ondráša nahnevalo, že mu takto vraví. Ani je nie kňaznou, ani nič — i odsekol jej:

„A veru nehľad'. . . nepustím preto ani jednu slzu. Ako chceš!“

„Veď ja viem — veď ja viem...“ a Zuzka falošne povzdychla. „Pyšný si veľmi — ani nezrieš sa o mňa. Neviem prečo — ale ani do dvora sa nám nezrieš, keď ženieš husi. Neviem...“ a, klopiac zvodné oči, malou nôžkou hrebľa prst'

Ondráša to pohlo. „Princezná je — princezná! Just princezná.“ Zajasal v duchu a podišiel k nej.

„Nuž mrzí ťa to, mrzí? Vari väčšmi by ťa mrzelo, keby Jano Dúbravovie nezrel sa o teba.“

Z jej očí šľahol plameň nenávisť na husára. Jej hlas zostril a pohnutím triasol sa:

„Ten? Pre mňa môže — budem mať preto hladkú hlavu.“

„Vari ste sa pohnevali?“ Husár pootvoril ústa, čakajúc odpoveď. Zuzka namáhala sa tvrdým hlasom odpovedať, nadarmo. Ticho, skoro žiaľno prisvedčila.

„Rozišli sme sa — nadobro.“

Utajený vzdych vydral sa jej z úst. Ondráš to pobadal. Bol rozochvený slasťou, že srdce dievčaťa otvára sa mu pomaly, záhyb za záhybom. Dôverne, úprimne pohliadol jej v tvár.

„Neželej si, že ťa nevezme. Nebol by ťa ani hoden. Takú veru nikdy nedostane, a čo nohy po kolená zoderie.“

Zuzke dobre padlo počuť o sebe chválu, čo hneď z úst husárových. Nech tečie voda akými chce rúrami, len nech je čistá. Nech chváli, kto chce, len nech chváli. Polichotilo jej to — chcela ešte viac počuť.

„Predo mnou hovoríš — ale potom! On tiež tak hovorieval...“ a mimovoľne vzdychla. Upadla v predošlý bolestný tón. Ondráš videl, že jej srdce puká — zamrzelo ho to.

„A ty si želieš za ním. Neželej ty nič!“

Zuzke zaľal do živého, rana zakrvácala.

„Ako by neželela: mňa opustil — má druhú.“

Husárove líca zahoreli. Už bol v jej moci. S nadšením vykrikol:

„Neboj sa — ja ťa neopustím! Vieš, koľko ráz pošepol som ti v škole, keď si nevedela? Len tebe som pošepol; ty si bola zo všetkých najlepšia a rád som ťa videl. Raz ma i ubili preto.“

Už oddávna nepocítil, že by mu bola krv tak bystro prúdila ako teraz. Hej — bol veru na väčšom úpeku, než kým ležal na slnci. Dievča usmialo sa mu a on už bol unesený tým úsmevom. Vo vyšnej gambe pocítil trhanie.

„Šak pamätáš? A ty si tiež potom bočila — ani čo by sme sa neboli nikdy videli. A keď si sa sňala s tým Dúbravovie — to ma tak mrzelo! No ale je už aspoň dobre.“

Zuzka dosiahla svoj cieľ: husár bol podmanený. Ale ona chcela sa pokochať vo svojom víťazstve. Čosi hnalo ju ďalej — len ďalej.

„Nuž a čo teraz?“

Ondráša otázka zarazila. Nepochopoval, ako sa nemôže dovtipiť.

„Teraz? Dopasím a — zoberieme sa. Pôjdeme pekne do fary, ohlášky

sa napíšu. O katechizmus sa neboj — ja zodpoviem i za teba. A bude nám celý svet závidieť.“

Zuzka bola zas veselá — dobrá vôľa vrátila sa jej. Ondráš to vysvetľoval tým, že sa jej zapáčili jeho reči. No ona chcela sa ešte zahrať s ním.

„A ješť — čo budeme ješť?“

„Ješť? Dačo len vypasiem — to nám bude došť.“

„Ale si moc prepásol. Kolko ti chybí husí?“

„Ani jedna. Uver: ani jedna.“ A položil si na prsia dľaň.

„A Fialovie hus — kde sa dela? Tebe dávajú vinu, aj Rúbalovci žalujú sa na teba.“

Husár počúval bez slova — potom sa dobrácky usmial.

„Fialovie hus! Keď zašla do hory. Bolo jej ta nechodiť — mohla už mať rozum! A Rúbalovie prišla domov — to viem zjavne. Videl som ju, ako cestou zametala. Ale musela im zo dvora ujsť — nebolo jej nikdy došť. Zašla dakde do sadu — otrávil ju. A teraz na mňa zvalujú.“

„Nuž ješť by už len bolo čo, ale kde bývať?“

„No veru! Ú totky, tam je hodná komora. Bude nám dobre.“

„Ja — ale ja nechcem sa po cudzích domoch potulovať. Ja sa chcem len svojho držať.“

„Dobre — vystavím... malý domček.“

„A v čom pôjdeš na sobáš?“

„V čom? Mám v čom.“ A husár obzeral svoje šaty, ktoré ani za nova nezodpovedali lenovskému kroju: boli celkom také, ako čo chlapcom v desiatom roku šijú — lenže zafarbené. I to na kolene bola veľká trhlinka.

„Musíš mať háby ako iní mládenci.“

„Dá mi ušiť totka — keď dopasiem. Povedala, že mi kúpi aj kožuštek.“

„Ale peniaze musíš mať na živnosť. Ha-ha-ha!“ Zuzka zasmiala sa na jeho rozpakoch, že ho vohnala tak do úzkeho i pobrala sa preč.

„Ty — neutekaj! Pozajtre je sobota: prídem si po pero.“

„Nie — pozajtra nie. Veď ti ja poviem, keď budeš mať prísť. Ešte nechťík nekvitne. Vieš?“

Ondráš sa uspokojil.

„Dobre — dobre!“

Zuzka strmým krokom odišla. Ondráš dlho pozeral za ňou — páčila sa mu. „Hm... bude z nej žena! Dobrá robotnica. Chôdzu má ani

granatier — nám dvom bude svedčať. A Dúbravovie — ale čo, ten jej je nie hoden! A ona sa mi prizná... hm, hm...”

A husár do večera nerozmýšľal o inom, len o princeznej, ktorú už našiel — ale v skutočnosti. Zámok na stračej nôžke nekrúti sa už, zastal. Nebolo mu treba ani dupnúť naň.

Husárova totka bývala v poriadnom domčeku vprostred dediny. Ona je už vdova — a to pobožná vdova. Nezameškala by jednu nedel'ú, a čo by mala kolenačky ísť. A to jej dodáva v obci veľkej vážnosti, lebo ona robí tak, ako i hovorí. Neopustí núdzneho, a čo by sama sebe mala utrhnúť. Ale zato prezrie svojim skúmavým okom každého žobráka, a ak vidí, že je ešte schopný práce, nedá mu nič, len obleje ho ešte takou vriacou polievkou jazykovou, že žobrák ani nevie, na ktorú nohu stúpiť, idúc z jej dvora. A to vo všetkom je takáto akurátna, vysoko stojí nad všetkými ženami v Lenovci. Ľudia uznávajú jej nadvládu a chránia sa jej jazyka. Z úcty volajú ju v celej dedine totkou.

Len v svojom vlastnom dome nemôže nič vykonať. Inde na čo sa podoberie, to i vykoná — no doma nemožno. Predmetom jej ostrého jazyka býva Ondráš. Čo sa mu naduplikuje — a to všetko darmo, ani čo by hrach na stenu sypal. On nezohne šiju svoju pred ňou, jeho netečnosti nedotkne sa ani pekné, ani špatné slovo — nič. Iný na jej mieste bol by prestal perly do blata hádzať a vodu do koša liať — no jej energická povaha nemôže strpieť žiaden odpor, robí nové a nové pokusy.

No márna práca mechúr do vody tísnuť a ešte márnejšia Ondráša chcieť preinačiť. Machuľa bude Machulom — kým len jedna vrana kvákať bude.

Totka práve prišla zo žatvy a ustatá odpočívá si na podstene. Tu, kde sa vezme, tu sa vezme — milý Ondráš vojde do dvora. Jeho tvár nakrivená úsmevom. Vidno, že príroda určila ho na biedu, strádanie — tento úsmev mu tak nesvedčil! Totka zvedavo pozerá naň, cítiac, že nesie akúsi dobrú novinu.

„Totka — keby ste vedeli!“

„Keby som vedela — nemusel by si mi povedať.“

„Nuž poviem vám čosi!“

„No!“ posmeľovala ho ona. Ondráš oblapil jej hrdlo a detinský pritúlil sa k nej. Jej srdce pohlo sa nad ním — oteplelo, zahorelo k nemu láskou,

materskou láskou. Keď takto túlieval sa k nej, zišla jej vše na um nebohá sestra, ako na smrteľnej posteli odporúčala jej svoje jediné, nešťastné dieťa... Oči jej zvlhli — pohľadila parobka po jeho drsných vlasoch. I posmelila ho ešte raz: „No veď už len povedz, ak je dačo dobrého.“

„Čidali že dobré! Idem sa ženiť.“

„Čo ti zas máta v hlave? Že-e-niť?“

„Hej, ženiť,“ prisvedčil s dôrazom Ondráš.

„A koho si berieš — či metlu?“

„Zuzku Bežanovie.“

„Nože ma, prosím ťa, nejeduj. Zuzku Bežanovie! To len tak — Zuzku Bežanovie. Za teba, synku, ani Cigánka nepôjde — nieto Zuzka Bežanovie. Čo si to len zas nabral na tej paši do hlavy! Povedala som ti, aby si tam nemilobohu nevylihoval, ale aby si si radšej z Nového zákona dačo prečítal. Zuzku Bežanovie!“ A totka bola už tam. Z jej hlasu všetka mäkkosť zmizla. Ondráš len ešte prisvedčal.

„Hej Zuzka... pôjde za mňa — povedala.“

„Iba ak jej rozum za sáru padol!“

„Ona povedala. Len čo dopasím, bude sobáš.“

„Veď ťa starý zosobáši! Ale papekom! Že mi to v dedine nikomu nepovieš, lebo stihne dačo dopočuť — tylom ti jazyk vytiahne.“

„Ale keď Zuzka chce...“

„Povedám, že sa mu rozum čistí. Len si rozváž: ako by chcela teba Zuzka? Gazdovské dievča žobráka, najkrajšie dievča — strašidlo! Pozri len, aký si! Ani žobrák takto nechodí.“

„Ale už nebudem — odo dneška!“

„A ty — vieš ty, kto si tú vezme? Už je v sľuboch s Janom Dúbravovie. Na jar pomáhal u Bežanov orať — i teraz tam kosí. Nuž tá by vari Dúbravovie nechala a teba chcela!“

„Už sa rozišli. Že ho nechce.“

„Kto ti to len natrúbil? Povedz ty mne, ale spravodlivú pravdu.“

„Ona mi povedala, keď mi doniesla ješť na pašu.“

„No? Ale radšej ti mohla povedať, aby si si tuto koleno poplátal — mládenče! Fuj, keď sa len nehanbíš taký chodiť. Ako lipa! Pozri na seba, aký si. Keby si sa aspoň len nosil ako ľudia.“

„Hej — kúpim si nohavice i halenu. Na Všetechsvätých kúpate mi klobúk a jančiar-ky, a potom...“

„Choď do hory a naodlupuj z kôry drevených grošov. Ak ti za ne ušijú nohavice i halenu — dobre.“

„Za to mi neušijú, ale čo vypasíem.“

„Ty? Nikdy nič, ani grajciara. Všetko si prepásol. A ja, hriešna stvora, staraj sa, ako ho zaodieť a zaobuť na zimu.“

„Ja budem mať háby — ušijú mi. Ja som neodpásol ani jednu hus — zvaľujú na mňa.“

„No dobre. Ale kde budete bývať? Nazdávaš sa, že ťa na prístupky vezmú a budú ťa tam obchodiť?“

„Starý nám dá sádok — v ňom vystavím dom.“

„Iba ak ho ulepíš z blata alebo hliny...“

„Z dreva bude — z dreva.“

„Ale to sa na veľmi moc podoberáš. I pástť, i háby si dať ušiť, i oženiť sa, i dom vystaviť. Vedel bys' rukami tak robiť ako jazykom... to by bolo!“

„Len kúpte vlny na háby. Upradieme ešte do jesene, kým dačo bude...“

„Synku — kým dačo bude, do tých čias i desiata vlna narastie na ovciach. O to sa ty neboj! Len nepopečkuj s takými vecami, ako je ženba. Ak to starý počuje, ten ťa na mieste zabije. No mladý Dúbravovie — ten ti väzy vykrúti.“

„Ja nepopečkujem — ani nebudem. Mne povedala — a budem sa ženiť.“

„Mlč mi ho — bezbožné dieťa! Nerob sám zo seba posmech — dosť, že ho druhí robia. Modli sa k bohu, aby ti dal dar Ducha svätého a rozumu dobrého.“

Ondráš utiahol sa pred rozhnevanou totkou, ktorá hupkom odišla do Bežanov, že vyzvie, čo je vo veci.

Bežanovie gazdiná len vytreštila oči, čo hľadá u nich stará totka.

„Joj — veď ste už dávno u nás neboli. Mali by sme vám dať vajce. Len čo vás sem donieslo?“

„Ale, pomysli si len; ten chlapec, čo si vzal zas do hlavy — chce sa ženiť.“

Bežanka od divu pľasla si dlaňou o zásteru:

„Ach, už len nepovedajte.“

„A, stvorička,“ pokračovala totka, „že si tvoju dievku vezme.“

Bežanka, majúc ruky v lone preložené, zdvihla pravú a posotila ňou totku znakom zarazenja.

„Ach, chodťeže — chodťe!“

„Veru tak! Mne sa tiež dač nestalo od jedu. Ženby ešte nikdy nespomenul — len dnes sa ňou pochválil.“

„Iba ak by sa mu zas dačo robilo. Ono tá jeho hlava je nie celkom na mieste. Je ako dieťa.“

„Pravdaže — bez rozvahy. Ale jeho ktosi musel navdať. On povedá, že tvoja dievka.“

„Nuž?“

„Nuž, že sa mu slúbila, keď mu doniesla jesť. Do jesene má byť i veselie.“

Bežanka rozosmiala sa chutno.

„A veru možno! Zas jej dáky parom posvietil — možno!“

„Nože jej povedz, nech mu dá pokoj. Potom by iba ja mala s ním trápenie.“

„Pravda... pravda. Viete, to je to mladé stvorenie. Tára vám a pletie bez všetkého poriadku. Moja dievka veru rada si zašpásuje. Od malička bolo také milé a všetečné — čo nedaj panebože — div vám na oheň nepuklo. Ale jej poviem, nech mu nemätie hlavu — neborákovi.“

„Hej, prosím ťa — povedz jej. Nech sa radšej ani neschodí s ním. Veď ono mu to vyjde z hlavy.“

„Nuž a akože? Pravdaže vyjde!“

A rozišli sa v najlepšej zhode. Každá z nich pochvaľovala druhú, aká je hodná, múdra osoba. A obe boli veru hodné, múdre osoby.

Ondráš Machuľa robil vážne kroky k svadbe. Hneď v ten večer poplátal si na kolene nohavice, aby zajtra nemala mu totka čo vyhodit' na oči. Chcel včas zaujímať i včas zašiel za chovou. Choval sa u susedov nižšie Bežanov. I podivili sa gazdovia, keď tak včas vpálil im do domu. Inokedy prichádzal o pol poludní, keď jedlo už zastydlo dnes bolo ešte na panve.

„No, synku — dnes si akosi včas vstal. Musel si sa akosi nenavečerať, ako svedčí. Akiste si sa hanbil moc ješť — pred Zuzkou.“

Ondráš významne usmial sa na gazdinu, ktorá tak prezrela jeho srdce i žalúdok. Ešte väčšmi ho potešilo, keď mu podotkla:

„Ondráš — ozaj — treba by sa bolo o dačo obzrieť... roky prechodia... kým si mladý, zaopatri sa. Na starosť už neskoro.“

„Veď — veď,“ horlivo jej prisviedčal. „Už som sa postaral.“

„Ba kú jazernú strelu! Aha — aký ti to! Potmehúdol! Ale na veselie ma len zavolaš! Chcela by dačo užiť.“

Ondráš jej nesľuboval nič. Mal by ich mať na veselí, keby zavolať každú, ktorá sa mu len ponúkne! Nazrel do kuchyne, zamračil sa. Na panve zazrel zemiaky, ktoré ešte ani nevreli, len začínali sa peniť.

„Nemáte dačo zjesť? Šiel by som už.“

„A čo ti je tak náhlo? I o dve hodiny máš dosť času. Už vidno peny — dočkaj, kým zovrie.“

„A od večera vám dačo nezostalo? I studené zjem.“

„Veru to! Abys' ma ohováral, že ťa studeným chovám! Ja len neviem, čo sa ti dnes stalo, že sa toľme náhliš.“

„Zaujímať chcem — zaujímať.“

„A načo? Ešte ani telce nehnali... Či chceš pred teliarom?“

Ondráš sadol, čakal ako na klincoch. O chvíľu — jemu zdalo sa, že o rok

predložili mu švábky s mliekom. Jedlo, ktorého bol nadšeným cititeľom. Teraz netešil sa mu tak veľmi. Hodil do úst raz-dva, nabral plnú hrsti švábky a odišiel zaujímať — cestou dojedajúc.

Husi zaujímať — to nie žart! Na to treba aspoň toľko, ak nie viac

zbehlosti ako na vedenie vojska. Ukrýva sa to pred pastierom — hľadá sa mu z očí stratíť. No Ondráš zná všetky spády svojho povolania — prenikne všetky fortiele husacieho umu. Na dlhé paradlo vztýči svoj klobúk a tie bojzlastivo zaberajú pred ním. Len veľké šťastie, že to takouto pletkou dá sa nastražiť — ináč by mu nik nedal rady. Lebo pri všetkom strachu pred Ondrášovým klobúkom hútorí jedna s druhou bez prestania. Tu stariga gagoce, zvolávajúc mladé, čo stratili sa od nej v tej trme-vrme; tu zas mladá kvíli, cítiac sa medzi neznámymi osirotenou. Tu zas jedna stariga dúbne druhú, že sa jej krdlíku príliš zblížila. A to ide celou dedinou tak. Husací gagot rozlieha sa od jedného konca k druhému. Tu ide zbožný voz, i musí zastať — husi nevystúpia, ženú sa ako slepé i pod kolesá. Tu i Ondráš pričíní sa, aby nebolo ticho. Mácha za nimi klobúkom na palici i kričí: „Hinda... jáj...! U-ú-ú-ú! Haf... haf... haf!“ I napodobňuje hlasom všetky zvieratá. Zas zahvizdne za nimi, zas zarafá palicou na haluzovom plote — a husi uhňajú.

Ale takýto strach pôsobí len na malú vzdialenosť — ktoré sú pred husárom, utekajú, ktoré sú len trochu vbok, už zastanú. Tu pobehne k nim — no predošlé mu zastanú, necítiac ho za sebou a pokračujú vo vade. Tak povstáva hneď na pravom, hneď na ľavom boku zvláštne prúdenie, bez konca a kraja.

Tá miešanina husích a ľudských pokrikov rozčuľuje nervy. Človek, keď popri ňom taký krdel' prejde, ako osprostený zastane, a dlho, dlho cíti, že mu v ušiach piští.

Len Ondráša netkne sa toto. Všetky práce on koná a pritom i ohliada sa do sadov a medzierok. Lebo husi pocítiac, že ten rákoš sa už blíži, utiahnu sa do závetria, aby ušli očiam svojej gazdinej. Ani nečuchnú, zaprú svoju prírodu štebotavú za ten krátky čas; no akonáhle krdel' prešiel a zavládla tichosť, vykradnú sa opatrne z úkrytu a zajdú niekam do zakázaného. Vidno, že nesladí sa im pod ferulou Ondrášovou.

Krdel' došiel pred dom Bežanovie. Ondráš ohliadol sa, kto vyženie husi. Nevidno nikoho — ani husí. Skočí do dvora a skúseným okom prezrie naraz celý dvor. Husí nikde — len gazdiná chodí, prezerajúc všetky úkryty.

„Prekliaty hyd! Ani čo by sa boli prepadli!“

„Kdesi budú schované!“ A Ondráš pomáhal jej hľadať. Odchýlil maštal' — nič. Vošiel do nej a obrátil sa do kúta k malému cáročku — a hľa, v ňom sú utúlené.

„Hinda — hinda! Jáj — jáj!“

A husi vyhrnuli sa z cárka a s veľkým šuchotom bežali maštalou. Za pokutu každá, skočiac z vysokého maštálneho prahu, udrela sa o hrvol, nestačiac zaveslovať v povetrí labou.

Ondráš mal na ceste roboty, kým zohnal sem a tam rozlezenú čriedu.

Na paši nepolihoval, nekradol pánu bohu deň. Keď husi napásli sa na pažiti, zašiel do neďalekej hory. Obzeral ju, či sú v nej dáke sucháre. Bola tam húština i mnoho uschnutých, zakrpatených jedlíc. Vytiahol z kabáta nožík, čo mal na galúne o gombí- kovú dierku uviazaný, a pretiahol niekoľko ráz palcom po jeho ostrí. Tvár uškľabila sa; vidno, že mu jeho ostroba lahodí. Horko-ťažko vyškrabal sa na suchár a odrezal vrchovec z neho. O chvíľu ich mal celú hromadu pred sebou. Kôra z nich opršala a haluznatý vrchovec podchvíľou bol pretvorený v úhladnú habarku.

Tak míňal sa čas. Na čele sperlil sa mu pot v hrubých, bohatých kvapkách, i odtekal dolu lícami do strniska jeho riedkej brady. No on nedbal. Pracoval usilovne, aby previedol, čo si v noci na posteli umienil. Ani sa nenazdal, len keď za ním stála gazdiná s obedom.

„Ani ma nevidíš — od veľkej roboty. Čože to stružlikuješ?“

„Len...“ Nevyjavil svoje tajomstvo.

„Lala — koľko habariiek! Kde ich len nabral toľkú silu? Akurát i mne treba — mohol bys' mi jednu veru dať.“

„No — túto!“

„A veru bude. Pozrite ho len — ako ju poriadne spravil. No!“ A gazdiná chytila ju medzi dlane a vrtela ňou, akoby zátrepku robila.

„Čo ti len dám za ňu? Múky ti netreba, keď sa po domoch chováš...“

„Dáte mi chlíp vlny — ale hodný. Je skoro najväčšia.“

„A načo ti bude tá vlna?“

„Hm — načože by bola? Na nohavice.“

„Mhm — chceš sa vystrojiť. Dobre máš. Navečer si príd' — dostaneš.“

Večer, kým do pol dediny došiel, habarky mal už rozchytané. Pod pazuchou niesol miesto nich hodný uzol bielej vlny. Gazdiné mu i naprihadzovali: tešilo ich, že sa už má k niečomu. Len jednu habarku nechcel už nikomu prepustiť. Pýtali ju už mnohé, no on nie a nie. Slúbil, že zajtra ich zas donesie hodnú viazanicu. Ženy sa uspokojili.

To bola zo všetkých najväčšia i najkrajšia. Ondráš, čo len vedel, najkrajšie cirády navyrezával na ňu. Keď prišiel pre Bežanov, zanesol ju dnu.

„Čože si nám doniesol, čo?“ usmiala sa mu gazdiná — budúca svokra.
 „Habarku. Videl som, že nemáte — nuž...“

„Tisíc tisícov! Veru sa mi zide. No! A čože pýtaš za ňu?“ „Nič.“

„Ej, ba! Akože by to bolo? Darmo sa ani pánubohu nemodlíme.“

Vybehla na pôjd a odvalila hodný rezeň slaniny. Kým zišla z pôjda — Ondráša už v izbe nebolo. Habarka ležala na stole.

Gazdiná zastokla ju do rámika, ktorý slúžil i za lyžičník. Usmievala sa.

Po chvíli sa všetci Bežanovci vrátili domov. Popredku gazda, za ním čelad'. Gazdiná zavolala dcéru do kuchyne.

„Ty, dievča — ja neviem, čo je to... ale ten husár sa nám akosi veľmi obšmieta.“

Dievka pobledla a zažmurkala. Poznať, že sa zlakla. Ale zvedavosť ju tiež trápila; opýtala sa:

„Nuž?“

„Nuž ráno mi on sám husi vyhnal — to ešte nikomu neurobil; teraz nám zäs habarku doniesol... nič nechcel za ňu. A včera bola tu jeho totka sa žalovať, že je celý zbláznený... len ženiť a ženiť. Že voláko na teba myslí.“

„Blázon sprostý!“ a dievka vyšla z kuchyne.

Mať podkladala pod panvu i povrávala si:

„Hodné dievča — všetko sa mu podkladá. Mladých zaťov na každý prst desať! Len sa tak pretekajú o ňu. Nuž chvalabohu!...“

Čas mína sa ako z husi voda. Tečie chytro — ani sa nenazdáš, len keď stojíš tam, kde žiada sa ti, alebo pred čím sa trasieš. Machuľa zas nemôže to povedať. Nie že by mu tiekol, ale vlečie sa mu ako slimák. Ledva prečká vše ten boží deň. I robotou skracuje si ho, i všetko — a predsa každá hodina vidí sa mu rokom. A ako by nie? Očakáva ho toľko šťastia: a to všetko v jeden deň má mu padnúť do lona. Najprv rozsadz, potom nové šaty a konečne — sobáš.

Rosadz čaká túžobne ako chorý to božie svetlo po dlhej noci. Ale aj môže ho čakať. Veď nechybia mu len tie dve husi. Čo sa sňal so Zuzkou, neutratil ani jednu — a to je moc.

Šaty budú dnes-zajtra ušité. Aspoň priadza je už v kľbkách; čochvíľa pôjde na krosná — a ostatok sa chytro spraviť. Keď si pomyslí, ako ľahko ide prísť k novým hábom, musí sa zaradovať. Spravil pár habariiek, a do týždňa mal už dosť vlny i čiernej i bielej. Od ušitia tiež bude mať. Má už tri opálky, z borôvkových koreňov upletené. Za také pohodlia mu vďačne i dáky groš — lebo taká opálka pretrvá i dvoch gazdov.

Najtiaľ mať nové šaty, potom ku svadbe je len vrabčí skok.

„Hm... prišiel som k žene — ku všetkému. U Bežanov ma radi vidia — ale akoby aj nie! Husi som im vynašiel — i habarku doniesol. A teraz,“ Ondráš sa uškľabol, radosť odňala mu hlas, stiahnuc mu hrdlo — „teraz im dám netakší podarúnok. Do večera ho azda len upletiem. Eh, tomu Dúbravovie som ja utrel hubu! Bude ten pamätať!“ Ale napadlo mu i čosi vážneho, akási obava. „Hm... čo ako, ale my by sme sa len mali dakedy zísť. Nebol som od tých čias s ňou na slove. To pero... ona, pravda, síce slúbila... hm, ale pero — to bude. Najtiaľ mať háby. Za tento klobúk mi ho len nepripraví! Musím totku po nový poslať. No — a opálka je hneď, mám sa aspoň na čo zrieť, keď chcem ta ísť. Keby len ju našiel doma — ale málo býva doma. Musím jej stužku kúpiť — alebo šatku... No!“

Pred večerom s hotovou opálkou zašiel do Bežanov. Obzrel sa po dome — okrem starej nevidel tam nikoho.

„Vari nám zas dačo nesieš?“

„Mhm...“ prisvedčil jej Ondráš.

„Ty, opálka sa nám veľmi zíde na kopačku. Bude na veľkú švábku. Ešte keby si jednu uplietol na drobnú. Všetky sa nám potrhali na posmech!“

Začala v kútiku postele šukať. Po chvíli vyťahla z nej uzlík. Ondráš cítil, čo bude v ňom. Vzal klobúk a poberal sa preč ako vtedy, keď habarku bol doniesol. No stará zastúpila mu cestu.

„Nie — nie! To by sa hanbila prijať. Kolko si sa natrápil, kým si naťahal toľko koreňov — ako by ja to vzala darmo?“ I podávala mu čosi bieleho — šestáky.

On vložil ruky do vrecka, aby sa dáko nepomýlil prijať, a vzdorovito zavrtel celým telom, že nechce.

„No, len na, keď ti dávam. Nejedujže ma!“ A tisla mu šestáky. No Ondráš sa bránil, aby nemohla nijak pristúpiť.

„Ale čo sa mu to robí? On sem donesie každý deň dačo a vziať nechce nič. Na, vezmi si a — choď.“

Ondráš pozrel do tváre gazdinej — jasno, úprimne. Ten pohľad vyzradil jej všetko a potvrdil totkine reči. Ondráš veril — veril! Gazdiná hľadela spod jeho vplyvu sa vymôcť, i pokračovala:

„A prečo nechceš?“

On hľadel jej do tváre a horúcim hlasom zvolal:

„To by ma nectilo!“

„A mňa by var ctilo! Mňa by ctilo! Keď nechceš peniaze — ako chceš; ale ani ja nechcem tvoju opálku. Ktože by vzal od žobráka palicu?“

Ondráš predošlým teplým hlasom odpovedal:

„Ja som nie žobrák. Ešte ich mám päť — tie predám. Od vás neprijmem ani grajciara.“

„Nuž a prečo?“

„Preto!“ A významne pozrel na gazdinú. Tej sa v napätí dych krátil; bála sa pokračovať, aby neodstránila všetky prekážky jeho dôvere, ktorá dnes sedela mu na tvári. Len z obyčaje opýtala sa ho: „No, už bys' len mohol povedať!“

„Nuž mal som vám pri robotách pomáhať... ale nemohol som — nemal som kedy... nuž...“

„Pomáhať? Hm — hm...“

„Hej, mladí zati pomáhajú... mne by sa tiež bolo patrilo, ale, ako povedám..“

Gazdiná usmiala sa naň posmešne.

„Milý môj zať! Len kto ťa vyriadol!“

On nepochopil úsmešok, dôverne jej hľadela do očí. Celá tvár jeho bola ako vymenená. Spotvorene črty obliate boli rumencom. Nával citu, lásky, radosti pošklbával jeho vyšnou masívnou gambou. Starej ulútilo sa ho. Veď on nie vina, že takýto prišiel na svet. Dosť, čo ho osud bije — i ona má proti nemu povstať? Pohliadla naň mätko, i položila dľaň na jeho tvrdé vlasy.

„A kto ti to povedal, môj syn, že budeš našim zaťom?“

„Kto?“ Ústa mrzavcove uťahovali sa. Blaho, radosť zatláčali mu hlas. Konečne s veľkou námahou vyslovil: „Zuzka.“

Stará prikývla hlavou, akoby to odobrovala. Chcela mu povedať čoto, ale nemohla.

„Nie, túto radosť mu nepokazím — nebožiatko, zblaznie. Ale tej musím povedať. Čudo — takejto zámäty narobiť!“

No hneď i rozsudok vrátil sa jej. Na čomsi istom ustálila sa. Pokojným hlasom mu povedala:

„Choď, syn môj, domov. A aby si sa nepochválil nikomu, že ti povedala...“

„Nie, ani živej duši. Totka už, pravda, vie; ale tá nikomu nepovie.“

A rozradovaný husár odišiel domov.

Bežanku táto vec náramne trápi. Je stiesnená, akoby jej bolo niečo na prsia zaľahlo. Ten mrzák, jeho tvár vzrušená horúcim citom prenasleduje ju všade. Keď začal statok dochádzať, sama sa raduje: aspoň v tej práci pozabudne na nerest.

Večer, keď už čeliadka políhala, stará chytila Zuzku za otázku:

„No, už si ty vykázala: Ja len neviem, čo budeš robiť!“

Zuzka pobledla, akoby ju boli na niečom dochytili. Sotva stačila vypovedať:

„A čo?“

„Nuž s tým husárom?“

„Ejha! No veru!“ A Zuzka zvrtila sa na päte a pohla plecóm. Mať nadskočila na ňu:

„Myslíš si, že to žart? Ej ba, ja veru neviem, ako sa ho strasieš. Celý je zbláznený. Len povedz, čo to bolo medzi vami — už muselo čosi byť.“

Dievča pohliadlo do ohňa, pozabudlo v ňom oči — zamyslelo sa. Po chvíli sa strhlo a rovno matke povedalo:

„Nič — nebolo nič.“

„A to ja neverím. Ej, to už nie! Ten by sa voslep nebláznel. Ved' je celý premenený. Ba veru tak mi ho je ľúto, čo nikdy.“

Stará neklamala. Vidno bolo na nej, že hovorí pravdu. Slza jej stiekla dolu lícom. Zuzku to zarazilo, až teraz poňala dosah svojho skutku.

„Ale verte mi, mamó, nebolo to nič. Ja som mu doniesla ješť a stratila som s ním dve-tri slová. Blázon — mohol veru vedieť, že to nebolo naozaj.“

„Nešťastné dieťa, čos' to urobila! Prídeš do reči, nič po nič. Budú hľadiť na teba ako na dáku bludárku. Ale nám to bolo treba?“ A stará začala zalamovať rukami.

Na Zuzku to veľmi pôsobilo. Jej samouverenie bolo otrasené — predtucha akéhosi neistého nešťastia doláhla na ňu. Už oddávna želela ten ľahkomyselný krok — vidiac matku zúfať, tým väčšmi sa zľákla. Začala zalamovať rukami i ona — a narážali si s matkou, ale len pošepky. Báli sa starého — ten vie veľmi chytró riešiť takéto porovy.

„Ved' som mu ja len povedala, že..., že...“

„No, čo za že? Vari že ho rada?“

Zuzka pokrútila hlavou, popierajúc.

„Že pôjdeš zaň?“

„Ani to — len som sa mu požalovala.“

„Požalovala? A čo si sa mu ty mala žalovať? To ti je otec, či brat? A na koho si sa mu žalovala?“

„Na Jana — že ma nechal.“

„A to bolo pravda? Naozaj ťa nechal?“

„Večer sme sa boli pohnevali — ale potom pomerili sme sa.“

„Ovi, óvi! Len načo sa mu žalovať! Načo — načo!“

„Ved' načo! I ja želiem. Radšej keby bola onemela! Ale on, keď som mu doniesla ješť, tak čudno hľadel na mňa. Neprihovoril sa mi, akoby sme ani neboli z jednej dediny. To ma mrzelo — chcela som mu dačo len povedať... nuž požalovala som sa mu na Jana. Nuž tak!“

„No už sa stalo. Čo sa stalo, zle sa stalo. Len aby si dáko do reči neprišla — ja sa len toho bojím. Pováž si len, ak by otec...“

Stará nedopovedala. Ani nebolo treba: dcéra už pri nadhodení otca zmrzla. Predstavila si ho prísneho, ako ju skúma a zbadajúc tieň hriechu, ako tresce. Hej, keď on povie len slovo, trasie sa pred ním celý dom — od gazdinej až po varešku.

„Ved' on to nepočuje. Kto by mu povedal?“

„Ej, veru, dievka moja, čert nespí. Nadhodí sa ľahko holomok a — ja by sa potom radšej neviem kde podela. A Jano — ten by zamľčal? S otcom sú ako jeden palec: ten by tiež nezamľčal.“

Dcéra v nemom úžase zalomila rukami. Myslieť nebola schopná — rady nevidno nikde. Husár jej už bol nielen bedárom, ale strašidlom zo všetkých kútov šklabiacim sa jej. Jej utrápený pohľad uprel sa na matku, vyrážajúc otázku:

„Čo robiť?“

Matka mu porozumela.

„Veď čo — veď čo! Ktože ti tu dá rady? Najlepšie by varí bolo, keby sa sobáš odbavil čím skôr.“

Dcéra chytila sa tej myšlienky:

„Keby — naozaj: keby!“

„Ale tu zas nemáš ešte kúpené ani na periny, ani na šaty. Jakubský jarmok sme si pekne-rúče prepásli — môžeme si teraz dočkať do Gála. A kým sa to ešte pošije — poriadi: bože môj...“

„Ako chceš — sobášne šaty nemusím mať, nech sa odbaví všetko len v sviatočných. Veď sú i to pekné a mám ich toľko, že sa nik nenazdá, aby to boli len sviatočné. A obliečky na periny — no, to sa i po sobáši došije. Len nech budú jedny — tie druhé sa došijú. To na jedno vyjde: či im v truhle ležať, a či u farbiara.“

„Veď už hej — ale ani čepcov nemáš, koľko by patrilo. Starohorky čakám zo dňa na deň, a akosi nechodia. Ale najhoršie bude ešte s otcom.“

„Nuž?“

„Hm... tak sme zostali na slove, že sobáš bude týždeň pred Všetechsvätými. A keď ho teraz my budeme duriť — myslíš si, neopýta sa nás, čo toho príčina? Ten si nedá veru tak ľahko povedať.“

„Dá — prečo nie?“

„Čo ten raz povie — to je už ani pod pečatou.“

„Veď mu jej nepovieme, ale — Jano.“

„Ba pravda je, dievča! Ten mu rozpovie všetko; požaluje sa mu, že nemôžu sa už cez kopačku zaobiť bez nevesty. Že cez žatvu tiež ledva vybiedili bez nej. A tomu uverí najskôr. Len ty povedz Janovi, nech podurí otca — azda ešte všetko bude dobre.“

V nedeľu po službách božích nehovorilo sa v Lenovci o inom, len o ohláškach Jana Dúbravovie so Zuzkou Bežanovie. Sotva ktorá ohláška prekvapila poctivú obec tak ako táto. Ved' ako by aj nie! Už i vrabce čvirikali na streche, že veselie bude len o Všetechsvätých, po robotách — a tu zrazu ohláška o pollete, akoby z neba spadla! By sa paroma nehovorilo — keď Dúbravovci sami nechceli sa tak náhliť, odkladali so svadbou, ako mohli; starý Bežan tiež už povedal, že všetko bude len o Všetechsvätých, a tu už ohláška! Ozaj, kto to všetko tak prevrátil? Mladý zať — nik iný. Hovorí, že kopačku im treba. Len nech mu verí, kto chce: v žatve zaobišli sa bez nej — a v kopačku by sa už nemohli! No — kto mu uverí?

A ženy ako toto mrzelo! To náhlanie síce nie, ale táto záhada — tá záhada. Ony chcú mať pred sebou jasno — nuž známa je ich pilnosť v hľadaní svetla pri záhadách. Nedarmo majú najviac s priadzou práce — ony všetky záhady chcú rozmotať tak ako priadzu. Keď sa im nadhodí uzol — usilujú sa ho rozmotať. Ak sa nedá, prestrihnú ho a idú ďalej. Pravda, často protivným koncom začnú rozmotávať a prídu na nový uzol. No im to nerobí nič. Len nech majú dačo medzi rukami.

Tak i tu prišli k výsledku — no mlčali. Nepochválili sa tým nikomu — verejne. Len po kútoch medzi štyrmi, i šiestimi očami, pošuškávalo sa čosi. Bežanovci čosi — čosi cítili. Nemohli zvlášť Zuzke ujsť skúmavé pohľady, ktoré ju vše prenasledovali. Zapýrila sa sama pred sebou. Stará tiež porozumela všetkému. Za každým krokom stretla ženičku, ktorá dobrodušne pozrela na ňu, akoby sa chcela pýtať:

„Vo venci pôjde na sobáš a či ako?“

Starému veľmi mnoho nešlo do hlavy: zvlášte tie smutné, zarazené tváre žien. I tá ohláška ho mrzela. Keď Dúbravovci vedeli od fašiangov čakať — mohli sa veru i tých pár týždňov už zaobišť. No on nerád sa zaoberal takými otázkami. On má na hlave len zaopatriť, čo treba dievke do vena — ostatné nech si obstarajú ženy samy. Ak si narobia zle,

nech sa vykýchajú z toho. On — na jeho dušu — bude mať preto hladkú hlavu.

Ondráš husár nevedel o ohláske nič. Nemal kto s ním o tom hovoriť. Keď mu doniesli ješť, žiadna ho neprekvapila tou novinkou. Veď by to bol zázrak, ak by mu to už suseda včera nebola vyrozprávala: načo tolko jazyk drať? A ani nepúšťali sa s ním do reči, najviac objednali uňho opálku alebo čo iné. Do Bežanov nešiel, nemal po čo. ísť nič po nič nemohol, a zavďačiť nemal sa už čím. So Zuzkou sa nestretol, lebo tá najviac doma sedela, nerada chodila po dedine — totka ani nečuchla. Rada bola, že chlapec pomaly zabúda.

No Machuľa nemal pokoja. Čosi ho ustavične trápilo. Žiadalo sa mu zas pohovárať sa s ňou, čo len chvíľku. Ale má ísť do Bežanov, a to len naprázdno? Čo odpovie, keď opýtajú sa ho:

„Čos' nám doniesol?“

„Habarku už majú, i opálku. Mám ešte jednu opálku doniesť — ale tú nemám. Ako len pôjdem; ešte sa nazdajú, že som prišiel za tú habarku pýtať. A mal by veru ísť, Zuzke povedať, že súkno už tohto týždňa vyjde z klady a pôjde ku krajčírovi; aby sa i ona mala k dačomu. Ale ako ísť... ako?“

Ako sa blížil večer, tak rástla i jeho nespokojnosť. Nikdy ešte neťahalo ho do Bežanov tak ako dnes. Pol krdľa by dal za to, keby mu dakto poradil, na čo sa vyhovoriť. No rady nikde. Nespokojný chodil sem i ta. Myslel hneď na Zuzku, hneď na šaty, hneď na rozsadz. V hlave prehánali sa mu myšlienky ako oblaky v čas letnej búrky.

Pred západom slnka dospel konečne k riešeniu. Zasmial sa veselo a máchal v povetrí rukami. Kto by ho videl, myslel by, že zblaznel. Husi, počujúc jeho divné pohyby, zľakli a zhrkli sa do hřby, akoby bol orol zakrúžil nad nimi. Ondráša to ešte väčšmi tešilo. Jeho oči bystro sledili, akoby niečo hľadali. Hľa, vprostred čriedy malý krdlík. Zamieril k nemu rovno — črieda nechala mu ulicu. Majúc pod pazuchou schúlený kabát, vystrel a hodil ho na malý krdlík. Črieda sa rozbehla, len tri starigy vrátili sa ku kabátu a vystrúc krídla, jedovato sipeli naň. No hneď utiekli aj ony: kabát začal sa hádzať z boka na bok. Spod neho, dierou na chrbte, vykukla hlávka oči pochopili, čo sa robí, vidiac pastierovu ruku siahať na kabát. No pohnúť sa nebolo možno. Kabát je už pod husárovou pazuchou.

„Ale som ťa chytil! No neboj sa — nezabijem ťa.“

Pohladil ju po chrbte — no stariga uštípla ho v ruku svojím ostrým zobákom.

„No, no — len sa neboj... neublížim ti.“

Sadol na zem, hus položil si na lono a objal ju ľavou rukou. V kabáte mal motúz — rozsúkal ho: jeden koniec uviazal husi na nohu.

„No, tak — neboj sa. Veď ťa tu nič nezje. O malú chvíľu aj tak prídem po teba.“

Hus zanesol do vrbiny a priviazal ju o jeden koreň. Kabát prehodil cez plece a — hybaj za krídľom. Prestrašené husi, cítiac, že večer už tu, samy od seba tiahli domov. Viedla stariga, čo napádala na nohu.

Krdeľ dostal sa šťastlivo do dediny. Zastavil sa v potoku, vyplákol hrdlo, rozdelil sa na malé skupiny, z ktorých každá obrátila sa k inému dvoru.

Do Bežanov hodil sa tiež malý krídlik, šesť ich bolo v ňom. No nešiel tak veselo ako ostatné, len nespoko zakrádal sa do dvora. Nemal mu kto cestou hútoriť: „Tatata...“ Bez matere, s utrápeným gaudžaním vošli mladé do dvora. Tu, cítiac sa už po domácky, pustili sa do hlasitého gagotu, akoby chybujúcu starú privolať chceli. No tá nezjavila sa im nikde. Miesto nej vyšla gazdiná so žrádľom, hodiac im ho naprostred dvora. Húsky, hodiac sa naň, zabudli hneď na svoj žiaľ. No gazdiná na prvý pohľad videla, že starigy niet. Vybehne na cestu a volá: „Šura, šura! Šur-šur — šura, na!“ Ale odnikiaľ neprichodil dobre povedomý gagot starigy. Bežanka pobrala sa hore dedinou.

„Šura-šura! Šurička moja — šura-šura!“

Nehlásila sa jej.

„Ach, bože — nemalo sa to už kedy inokedy stať. Človek nevie, kde mu hlava stojí, a musí sa ešte za husami zháňať. Len či ju dakde neodpásol! Rok po rok vyviedla po dvanástoro... nikdy taká hus nebude! Joj, bože — i tie syrníky mi prihoria — radostník tiež treba medom potrieť... a toto musíš takto nemilobohu sa motať. Ale predsa ohlásim sa u toho naničhodníka naničhodného.“

„Kdeže je moja hus?“ zavolala oblokom do izby.

Jej krotká tvár horela hnevom.

Ondráš sa jej zľakol. Už chcel povedať všetko — všetko. Tak bridilo sa mu klamať túto ženu, ktorú ctí, miloval. Pohliadol na ňu svojím krotkým, ohlúpeným okom.

„Ale vám neprišla?“

„Nuž ale by ju vari vystíhala, keby bola prišla? Pravdaže neprišla!“

Už chcel jej vyznať, no bál sa hnevu.

„Nezatárala sa dakde v dedine — za hrtanom?“

Tu Bežanka zostala v hneve bez seba. Bezohľadne kričala naňho:

„A čo by sa mala moja hus za hrtanom tárať? Vari ju nenakŕmim každé ráno, každý večer!“

„Čože si to zas vyviedol — ozembuch!“ ohlásila sa i totka, vyjdúc z kuchyne. „Už si si veru hodne ušil halenu i nohavice! Hneď by mu krk odkrútila. Kokoš! Čo len zháňa na tej paši! Teraz už bude rozsadz: tri husi odpásť — nemilobohu. Už vidím, nedostane ani grajciara.“

„Ale moja hus — moja! Nedala by ju, a čo by mi ju zlatom odvážil. Veď tá každý rok vyvedie po dvanástoro: i toho roku — ale sa zomleli dolu žľabmi.“

„Musela na paši zostať,“ nadhodil husár, ale nesmelo.

„Ach, joj — idže ho v čerty!“ zasmiala sa jedovato Bežanka. „Tá by ti šla na paši zostať... tá má viac rozumu než desať takých, ako si ty. Tá by zostala! Joj — musím už ísť... radostník mi prihorí. Dobre sa majte!“ A už bolo počuť dvercia privrieť. Bežanka odišla. Husár sa ešte štuchal po izbe, bez všetkého poriadku.

„Ale sa ho poberáš?“ kričala naň totka. „Abys' ju dovedol. Ani mi nepríd' bez nej.“

Husár odišiel z domu, za husou. „Nedovediem... just nedovediem... naprotiveň — ale donesiem... aby vedeli, donesiem! A ako sa hnevá... tá Bežanovie — pre jednu hus! No veď sa nebudeš dlho hnevať.“ A usmial sa falošne — hlas triasol sa mu vnútorným rozochvením a radosťou; ústa uťahovali sa mu kŕčovite z boka na bok.

Totka chodila ako v trapiech po dome. Z kuchyne do izby — z izby do kuchyne, zabudnúc zakaždým cieľ svojej cesty. V ruke nosila varechu od vody, i zanorila ju do horúcej kaše, miesto do vody. Mlieko zas precedila do pareníka, kde prirábala na kabáče. Pod cieňou vyšla po triesky a doniesla — paradlo. Tak šlo až do mraku, až do tvrdej noci.

„Pane bože... čo sa mi to dnes robí? Ach, všetko preň — všetko! Hriešna stvora — čo sa natrápiš — joj! Čo som sa zaň namodlila, a ono darmo — darmo. Otrhaný chodí ako lípa, a prepása všetko — všetko.“

Inokedy o takomto čase ľahla, dnes sedela ešte pri obloku a hľadela do tmavej noci. Konečne buchli dvercia i ozvali sa kroky pod oblokom. Z hustej tmy vnorila sa v svetlo vetchá postava Ondrášova. Totku zarazil

výraz jeho vyjasnenej tváre. Každá žilka vibrovala rozčúlením, radosťou, blahom. Rozopäl otrhaný kabát a vytiahol spod neho pol syrníka a trasúcou sa rukou položil ho pred totku.

„Nate — to Bežanovie poslali... výsluhu.“

„A hus?“

„Ejha, hus je tu! Doniesol som ju z paše.“

Totka zasmiala sa srdečne.

„Ale naozaj? Doniesols' ju? A akos' ju našiel?“

„Na vrbine zachytila sa jej o korieňok laba. Nemohla si spomôcť.“

„Chvála pánu bohu! Keď je len tu!“

Nevdojak pohliadla na syrník. Ondráš ponúkol ju ešte raz:

„Nate... doniesol som vám...“

„Nie, nie. Nebudem. Tebe sa zíde... len zjedz sám.“

„Ja? Ja som už zjedol... to je vám.“

Pohliadla na chovanca. Jej oko zažiarilo zas oným výrazom materskej lásky, ktorý sa tajne vkráda v srdce Onrášovo a otvára ho dokorán. Totka pomyslela: „Má srdce... oj, srdce má. Dal by i košelu zo seba. Nebožiatko... ono je ako dieťa. Neublíži ani muche; nezavadí do nikoho... ani čo by ho na svete nebolo. A nemá nikoho — len mňa; nik ho nenapraví na dobrú cestu, len ja. Hej, neopustím ho neopustím.“ I utrela slzu z navlhnutého oka.

„Sadni si sem — ku mne, na lavicu. Tak!“ A totka pohľadila ho po nepoddajných, drsných vlasoch. Pocítil, že totka je zas mäkká, prístupná, že jej srdce opäť silnejšie bije zaňho. Nadhodil nesmelo:

„Totka — ušíje tie nohavice aj tú halenu?“

„A akože!“ totka veľmi horlivo dokladala. „Pravdaže musí! Po rozsadzi v tú nedeľu už budú na tebe. Pôjdeš v nich do kostola; pôjdeme spolu, ako si s nebohovou matkou chodieval — pán boh ju osláv!“

„A nemohol by ich prv ušiť? Povedzte mu — do nedele.“

Totkou zas trhlo — nepokoj zavládol v jej duši. No pokojným hlasom hľadela sa ho pýtať:

„A načo by ti boli — na nedeľu? Do kostola nechodíš — ani nič.“

„Nedbal by ist’...“

„A husi?“

„Zapasiete vy. Rád by počuť ohlášky — už bude druhá.“

Totka zbledla. V ušiach jej zahučalo, akoby popri nej ryčal vodopád. Celá vzrušená vyskočila:

„A kto ti to povedal? Kto to rozprával o ohláškach?“

„Kto iný?... Ona. Pekne — pekne...“ a s výčitkou pozrel na ňu. „Vy mi nezičíte túto radosť — zamlčíte predou všetko, čo je dobré. Len keď ma treba harušiť nezamlčíte nič. Keby nie ona, nebol by ani vedel, že už máme ohlášku. A na prvej som ani nebol. Ani stužku som jej nekúpil.“

„Komu?“

„Jej — jej! Mladý zať sa len má preukázať — a ja...“

„Nie, moje dieťa — nekupuj jej ty nič. Daj jej pokoj... ani nepozri v tú stranu!“

„Ale pred oddávaním — pred sobášom? Čo by svet riekol na to? Pomyslíte!“

Starej div srdce nepuklo nad ním. „Nebožiatko! Čo má s ním... ešte teraz — pred samým veselím! Robila by to, keby mala boha pri sebe? Boh jej to odplati!“

„Choď moje dieťa — ľahni si a odpočiň. Zajtra musíš včas vstať.“

Ondráš odišiel, ľahol si — no nezažmúril oka: snil i s otvorenými očami. Stará krútila sa ešte hodnú chvíľku po izbe — sama nevediac, načo. Syrník, čo jej poslali, pomrvila do pomýj...

Od tohto večera hrubý dedinský krajčír nevedel sa obhrnúť pred svetom. Mal roboty plné ruky, a čo by ich mal štvoro, ani tak by si nedal rady. A akoby aj nie? Svadbu tak nešetrne preložili, že čo malo byť hotové za desať týždňov, to musí byť teraz za dva! Mladému zaťovi nový oblek, a to cifrovaný — koľko sa len cifier zmestí! Družbom tiež treba čo-to: tu nohavice, tu haleny. A práve teraz nadhodí sa i husár. Dvaadvadsať rokov vedel sa zaobísť bez súkenných nohavic a haleny — a teraz, aby ho jedoval, každý od boha deň ráno i večer príde upomínať. Chudák krajčír nikdy v takomto nebol. Radšej by neslýchal o ničom, ozelel by i ten zárobček — aj tak je to len ako psovi mucha — len aby sa mu zľavilo tej roboty. No na šťastie totka husárova zas každý deň napoludnie prichádza a zakazuje mu tie háby dohotoviť. Nuž nikdy nedodrжал rozkaz zákazníka toľme ako práve teraz. Nebol by sa od neho uhol ani o vlas.

No tu posvietil ten s rožkami — ženu, krajčírovu ženu. Tá vo veľkej súre priložila ruky k práci a zošivala jedno za druhým chytro, pekne. Krajčír rástol od radosti takú ženu mať! Ale tá v omyle vzala do roboty husárovu halenu. Krajčír zbadal chybu až vtedy, keď mal prišívvať šnúry na ňu. Poškral sa mrzuto, no konečne riešil:

„Nuž keď je tak — nechže bude tak! Zbodni mu aj tie nohavice, nech si ich tam má. Mne sú jeho peniaze také ako i Dúbravovie alebo bárskeho iného: sú okrúhle aj klzké utekajú spod rúk. A takýto ešte skôr zaplatí ako tí magnáši, čo remeselníka len za nič nemajú.“

A krajčír, dľa žiadosti Ondrášovej, dohotovil háby. Totka krajčírka vyhrešila, no konečne vyplatila od nich, zviazala do batôžka, uzavrela ich do truhly. Husár jasal nad svojimi šatami.

„No už nebudem otrhaný chodiť — nemusíte sa hanbiť za mňa. Teraz už môžem ísť i do kostola — len klobúk ešte nemám. Zajtra pôjdem si ho kúpiť, aj stužky naň.“

„Ale čo sa máš náhliť. Do rozsadzu — bože môj...“

„Ja — mne klobúk treba... keď je všetko nové. Hm — akoby šiel do kostola... Ozaj vy hotujete dačo?“

„A čo mám hotoviť — nemám čo hotoviť.“

„No, veď sa to u Bežanov všetko odbaví... už pečú! Dnes už i jalovicu zabili.“

„Už? To už na veselie!“

„Bol som tam, keď ju zabíjali... na holohumnici. Zuzka utiekla z domu: nemohla sa na to dívať — a ja som neutiekol.“

„Povedala som ti, aby si sa ta nevláčil — čo neslúchneš?“

„Musím pomáhať — čo by povedali?“

„Bez teba zaobišli by sa tam dobre.“

No nemohla sa už hnevať naň: veď on ničomu nie vina, ale tie. Už dávno vrelo v nej — dnes prekypovalo. Bola by šla do Bežanov rovno a vyzrubila im pravdu, ale nechcelo sa jej. Do svadobného domu postranní ľudia neradi chodia. Ale stará Bežanka má prísť dnes s radostníkom, i ostrila si jazyk na ňu. Mienila jej dôkladne rozložiť, ako hriešne si zahráva s ľahkoverným, nedospelým husárom.

Čakaný okamžik prišiel. Pred večerom dohrnula sa Bežanka s ohromným košom na chrbte. V ňom poskladané koláče, ktoré tým viac miznú, čím viac domov opáli gazdiná.

Totka bez všetkých okolkov začala:

„Veru by sa nebola nazdala, že nám takúto zhubu robiť budete — ty i tvoja dievka. Chlapec nebožiatko bol pri pokoji, nikdy mu nič nezišlo na um — kým mi ho nezbaláchala. Ja, že to len všetečnosti sa jej pridalo — a ono zas druhý raz. A ešte jej i ty pomáhaš! Ja neviem, čo sme ti kedy urobili! Každému dám pokoj, a predsa každý ťa šklbne, kde len môže. Len prečo — prečo?“

„A čo si máte želiť: my sme neurobili nič ani vám, ani vášmu chlapcovi.“

„Neurobili! Veď viem, že vám je to nič, keď pripravíte nás o poctivosť. Vám je to nič, keď i s chlapcom vyjdem na posmech. Ale keď je to nič vám, pôjdem k tvojmu, alebo do Dúbravov — rozpoviem, ako zavádzate môjho chlapca. Veď tí nepovedia, že je to nič. Uvidím ja, či ešte je pravda na svete.“

Totka bola ako v plameni. Tvár jej blčala, hlas sa jej triasol. Bežanka stála pred ňou zahanbená, neopovážiac sa ani oka pozdvihnúť. Len keď jej začala hroziť, že ju pred mužom obdá, zachvela sa strachom.

„Prosím vás, nehnevajte sa, totka. Z čistého srdca vám povedám, že nechcela som vám obidu robiť. Ale čo som mala robiť? On ide do poľa, vyhladá mi hus, donesie mi ju na rukách domov — a ja mala by ho zarmútiť! A taký bol vytešený, keď ju doniesol — dobre sa mu od radosti dačo nestalo. Už som mala na jazyku, že mu poviem, aby Zuzke neveril, že z neho urobila blázna; ale keď som mu pozrela do tej vytešenej tváre, srdce mi nedalo. Nemohla som ho zarmútiť — srdce by mu bolo puklo. Povedzte len, či sme my príčina toho?... Prečo nám ho je tak ľúto — ktovie? Pol gazdovstva by dala, keby sa to mohlo dáko preinačiť, napraviť.“

„Zle je naprávať, keď je už pozde. Čo vyhodíš, to nelapíš. Môj chlapec nevie klamať — nuž nazdáva sa, že aj druhí len pravdu vravia, a ešte keď mu sľúbi dačo také dievča! Povedzte, či by aj druhý vďačne neveril? A tak on sa úfa, že pôjde on na sobáš. Na nešťastie i háby mu ušili. Ja len neviem, ako si s ním poradím, keď príde sobáš. Ale poručenobohu! Keď ste si to vedeli nasovať, teraz si odsnúvajte! Len vám bude hanba, keď si k nej kláknem pred oltár. Jemu veru nie!“

„Vy mu povedzte sama, čo je vo veci. Vás najskôr slúchne.“

„A myslíš, že srdce moje je z kameňa? Tebe ho bolo Túto, a mne ho nemá byť ľúto! Mohli ste mu povedať: vám by uveril — tvojej dievke by bol na jedno slovo uveril. Mne veru nie. Na moje reči nedá nič — moje slovo mu je ako toto,“ a totka plúvľala naprostred izby.

„Ale majteže trpezlivosti akomak. Veď moja dievka sa tiež nenazdala, že to takto vypadne. Chcela si s ním trochu zašpásovať: neskúsené dievča — niet sa mu čo diviť.“

„Nuž dobre: môj chlapec je ešte mladší a má horší rozum. Nedivte sa mu, ak vám na veselí dačo vykoná... To bude potom vaše.“

„I celkom sa len hneváte? Veď by bolo iné, keby sa bolo naschvál urobilo, ale nevedomý hriech, a toľkýto hnev!“

„Keď vy tak, i ja budem tak! Dosiaľ som trpela, ale od týchto čias koniec.“

„A viete, že by sa všetko rozišlo? Keby zvedel môj starý, alebo mladý zať — nech pánboh chráni! Prišlo by nám potom z tejto dediny utiecť. Prišla by mi dievka ešte do väčších rečí. Počuli ste, čo mysleli na ňu preto, že ponáhlame sa so svadbou?“ A Bežanka čosi starej pošepľala. Totkina tvár predĺžila sa úžasom — jej pery zaseptali:

„Planý svet — planý svet!“

„A viete, prečo sa náhlime? Nič pre inšie, len pre vášho chlapca, aby sa dlho na ňu nedržal. Čím skôr sa odbaví svadba, tým skôr si ju vyhodí z hlavy: lebo ktovie, čo by sa mu mohlo ešte stať, keby dlhšie chodil k nám. Takto ho trochu pomrzí, potrápi, ale pomaly azda len zabudne na ňu. A on ju veľmi rád vidí. Bože môj — samej mi ho je ľúto í keby nemusela, veru by mu ani za svet nerobila toto.“

Totka trochu, o poznanie zmäkla, no i teraz durným hlasom pýtala sa jej:

„Nuž čo urobíme, aby vám na svadbu neprišiel? Ja neviem, čo robiť.“

„Dakde ho poslať,“ radila Bežanka.

„A ti pôjde? Čožeš' mu vyložila na dlaň, kedy má byť sobáš? Nebol by on vedel o ničom nič. Ja som sa mu s tým tajila a modlila sa — hej, veru modlila, aby mu to nik nepovedal. A ty si mu to musela rozložiť: koho by to nenahnevalo?“

„Keby sme sa my boli o tom nazdali! Ale my sme mysleli, že o svadbe už vie.“

„No už sa stalo. Darmo je!“

„Veď stalo — veď stalo!“ A Bežanka s ťažkým srdcom odišla.

Totka tiež zostala smutná, nevediac pomoci. Rozmýšľala, ako prekaziť, aby jej chlapec neurobil posmech i sebe i druhým. No rada, pomoc — nikde. Čím väčšmi blížila sa svadba, tým väčšmi bledla nádej na dobrý koniec.

Už je po sobáši. Jano Dúbravovie a Zuzka Bežanovie sú svoji. Nikdy nebol krajší sobáš v Lenovci! Do kostola nahrnulo sa toľko divákov, že ani lavice nestačili. Akoby aj nie! Pred každým obyvateľom lenovským ležala záhada, ktorú nevedel rozlúštiť. Všetci trdili sa nad tým, prečo odbavili tak chytrý sobáš. Nevestina výprava ešte neúplná, neskončená — iste po sobáši má sa doplniť. Čo primälo Bežana, dôkladného, poriadneho gazdu, aby pri svadbe svojej dcéry postupoval proti svojej obyčaji, podľa ktorej vždy a všade jednal. Jedni hľadali príčinu toho v tom, iní v inom. No väčšina myslela, že je na tej pravej ceste. Mladucha v posledné dni tak zriedka vychádzala z domu, a aj to bol úzkostlivý výraz jej tváre. Vidno, chcela sa ukryť pred očami zvedavých. Prečo? Nik neopovážal sa domnienku svoju druhým ani pošepnúť nieto otvorene zdeliť. Ten starý Bežan je taký prudký — nehodno zavadiť doň. Všetko mlčalo, no oči tým jasnejšie hovorili. Sobáš mal dokázať, či domnienka tá je pravá: preto toľko divákov. Všetky oči upreli sa na hlavu nevestinu — neviem, čo mali obzerať na nej. Iba ak tak veniec! Je taký krásny, zelený — posiaty ružami. Akiste ten obdivujú...

Mladucha je nie úzkostlivá. Pred oltárom až prihlasno hovorí. A keď sa obráti na odchod, jej oči so záľubou a výrazom pokoja sledia po zástupe. Pozerá dlho-dlho. No nevidí tam toho, koho hľadá; jej krok je tým istejší a tvár tým väčšmi žiari blahom.

Akoby nie! Po jej boku pyšno si vykračuje Janko. Akoby predvídal, že toto už posledný raz, čo má okúzliť ľudí pružným, ľahkým krokom. Po svadbe už musí zložiť mládenecké obyčaje — i krok jeho musí byť vážnejší, ťažší. Strojne kladie nohu k nohe v priliehajúcich jančiarkach. Jeho oblek je pekný, ba nádherný. Dedinský krajčír nevedel by už krajší ušiť. Všetky výplody svojej fantázie rozosial po nohaviciach a halene. Kde len mohol, hodil nejakú cifru: nevynechal ani jedno miestko, kde by ihlou bodnúť. Mládenci hľadajú na mladého zaťa: nežičia mu ani také šaty, ani nevestu — teší ich aspoň to, že nebezpečný súper je už v putách; nemôže im už zhubu robiť medzi dievčatami.

Po sobáší ešte väčšmi boli zahanbení zlomyseľní Lenovčania. Hostina i muzika plynuli tak, ako sotva na ktorom veselí. Tu už nebadat ani prenáhlenie, ani chvat. Takúto svadbu môže vystrojiť len ten, kto sa pripravoval na ňu dlho a vážne. A to je zásluhou Bežanovou.

Jeho žena radila, aby nebola pri svadbe muzika.

„Nech sa odbaví len tak ticho. Teraz už každý hofier má veselie s muzikou. Nemusíme dlhé parády strojiť; čo pri svadbe zvýšime, dajme mladým do gazdovstva z toho aspoň poznajú dačo.“

„A čo by som nezjednal muziku? Vari mi nedochodí! Nedám si vari dievku len tak potme odvieť, aby to nik nevidel! Ja som sa ženil s muzikou, nech sa ona tiež vydáva s muzikou. Aspoň mi nebude mať čo vyhadzovať na oči.“

„Veď i ona chce — bez muziky.“

Starý vyvalil na ženu oči.

„Nuž a prečo? Vari rozum potratila?“

„Len tak — nechce, aby sa nám v dome zhon robil.“

Starý pohrozil palicou žene:

„Stará, stará, ty i s tvojou dievkou ste si čosi navarili — v kuchyni. Nemysli si, že ja som váš blázon. Ja už dávno šípim čosi — čosi, čo mi do hlavy nejde. To tiež muselo len od vás vyjsť, že sa takto náhlime.“

„Dúbravovcom treba pomoc...“ nadhodila stará. No on tým väčšmi sa popudil.

„Choď mi s takou výhovorkou — stará kvočka! U Dúbravov vari nemajú desiatku, aby si kopáčku najali! Len pováž: nie je to sprostá výhovorka? A mne to chcieť obesiť na nos — vy, ženy s dlhými vlasmi a krátkym rozumom! Mne! Nuž ale mne? Ale som ja papľuh? Hneď mi doved sem tú svoju maznu. Ja jej prečistím rozum! Ja jej ukážem zhony!“

Starý bol už na koni. Nebolo jej radno vzpierať sa jeho vôli. Pokorne voviedla dcéru pred jeho prísnu, sudcovskú tvár.

„Povedz mi ty — ty... A ľala, ani ti nepozrie do očí! Vari si deväťdesiatdeväť dedín vypálila! Čože sa ma toľme bojíš? Jasná strela — tys' čosi vyparatila. Povedz: prečo nechceš muziku — prečo?“

Dievka váhavým, neistým hlasom odvetila:

„Len — keď je to iba zhon... a to ešte za tri dni...“

„Nuž tak? Jej je to zhon! Ona sa nechce ukázať svetu v nádhernom rúchu. Nuž ale moje veselie bolo tiež zhon? Tisíc okovaných: just zato bude muzika! Ešte dlhšie ako inde! Ja uvidím, kto bude mňa učiť! Aby

mi o jedno desať rokov vyhodila na oči: Ty čerte diable, ani len svadbu si mi nevystrojil, ako svedčí. Ja uvidím!“

Zuzka hnevom otcovým celá zúfalá, vykrikla:

„Naňo — nehnevajte sa... ja som len chcela...“

„Aha, ako sa ti ona zastane! Ona chcela! Počkaj si ty — teraz ja chcem: a muzika bude, bude a bude. Mne nebude nik rozkazovať v mojom dome — aby ste vy vedeli!... A teraz poď sem, pozri mi do očí.“

A starý vzal do dlaní tvár dievkinu a prísne, skúmavo pozrel do nej. Dcéra zamdlievala úzkosťou — jeho zraku otvárajú sa všetky záhyby jej rozrušeného srdca. Starý zbadal jej strach. Tvrdým hlasom riekol:

„Chod' — chod'. A ty, stará čertina, tu zostaň.“

Dievka vošla do komôrky a zaplakala. Jej srdce doráňal hnev otcov nemilosrdne. Teraz, pred samou svadbou, takto hovoriť — takto sa vadiť! Toto má byť otcovské požehnanie? Čo jej z bohatstva i lásky ženíchovej, keď vlastný otec ju odstrčil, vytvoril zo svojho srdca? Jeho hlas i teraz ešte počuť, ako hromu je v izbe na ženu, ktorá len kde-tu opováži sa prehodiť slovo. Zuzka utíchla v plači a mimovoľne naslúcha.

„Krk ti vykrútim... ty si ich zvädzala... takúto hanbu — ak je nehodná ten veniec nosiť...“ Zuzka viac nepočula. Buchot srdca prehlušil aj hlas otcov. Po celom dome vrelo — tresk, plesk ozýval sa na všetky strany.

O chvíľu vošla i mať do komôrky a pomáhala dcére plakať...

Hoci pred svadbou zadymilo sa takto z Bežanovie domu, predsa sobáš nebol hatený ničím. Starý sa udobril a dcéru i so starou na milosť prijal. Mladucha, sprevádzaná láskou a požehnaním rodičov, s uspokojením mohla predstúpiť pred oltár.

A predsa — predsa! Kto sa to stavia medzi ňu a jej budúceho? Akoby biedna, zlomená postava, odetá handrami. Akoby pred oltárom schvátiť chcela okrúhlu, ohorenú ruku nevestinu. Mladucha pevným hlasom, ktorým odriekala ťažké slová sľubu, akoby odpudiť chcela votrelca. No ten tam — vždy ešte tam! Zdá sa jej, že on prisahá a nie Janko.

Koniec prísaha, sobášu. Čuvy utíchli, ukolísali sa v riadny stav — prelud zmizol. Mladucha vydýchla — akoby jej kameň z hrudi spadol! Ach, sobáš, tá prísaha, tí diváci, to všetko rozčuluje fantáziu nevesty: nie div, že ukazujú sa jej strašidlá. No, keď vážny okamih minie, nastane rovnováha, i chladný rozum príde k svojmu právu.

U Bežanov družina je v najlepšej vôli. Všetko, všetko sedí za stolom. Božemôj — ale je to stôl! Odo dverí k štítu jeden, a druhý od štítu až po širokú pec, na nich pokladené misy a lyžice, z riadu poznať, že hostina pokročila už. No i na družine to badať. Niet človeka, čo by poriadne sedel a jedol, keď má čo. Všetko len čertov zháňa. Tu družba hodí gulku chleba do družice, čo proti nemu sedí. Gulka odrazí sa od jej lesklého, vymasteného čela a padne starejšiemu skoro do úst. Všetko sa smeje, len starejší pokývne vážne hlavou a rečie: „Boží dar! Hej, zjedol bys' ho ešte kedysi!“ No nik nedbá teraz na jeho vážne reči. Všetko hľadá na druhého družbu, čo si vzal na mušku veselého zväča, zavolaného na svadbu len na obveselenie svadobníkov. Nalial mu namiesto vína do pohárika octu a podal.

„No — na zdravie mladým.“ Zväč vzal pohár medzi dva prsty a zazdravkal: „Pánboh vás živ... všetkých vospolok!“ A ocot už bol tam — nezostalo v kocúriku ani kvapky. No zvrastená tvár zväčova svedčí, že zbadal, čo sa stalo — ale neskoro. Oba stoly i s vážnym starejším dali sa do smiechu.

Bežan obchodil okolo hostov, kde videl prázdne sklenice a krčiažky, zamieňal ich plnými. I bolo všetkým ako — na hostine.

Prišla aj horúca kaša — doniesla ju v obviazanej ruke kuchárka, žalujúc sa, že si ruku obarila. Nikto jej neveril: aj tá jej usmievavá, okružla tvár svedčila proti nej, ale grajciariky predsa len lietali do varechy.

Modlitba starejšieho zakončila obed. Čo bolo mladé, všetko chytilo sa do tanca, starí spokojne usmievali sa od stola z kúta na tú motaninu. Všetko skáče, výska, krúti sa — ako blázni; hm, mladost'-pochabost'.

No nik nerozmýšľa teraz o pochabosti; tie tóny, vykúzléné bičikom muzikantov, lahodia každému. Dievčatá hádžu vďačné pohľady muzikantom, stojacim na doske, vysoko, pod samou povalou. Mohli by si aj sadnúť, ale po takom obede dobre i postáť si. Primáš vôbec nikdy neseďí, keď hrá. On vie len stojačky. Azda preto, aby tým účinnivejšie

mohol pôsobiť. Lebo on nepracuje len rukami — veď on nie nájomník! On telom, dušou dlíe pri práci. Jeho duševnú náladu verne zobrazuje tvár. Tu jeden, tu druhý kútik utiahne sa; tu obočie sa zmraští, alebo zdvihne. Tu pery rozťahnu sa v dlhú čiaru, alebo zbehnú sa v malú šošovicu. Keď husle vysokým tónom zvreštia polovica jeho tváre podvihne sa. A keď umelecký záchvat dostúpi vrchol — tu zastene rozkošou. Len noha, pravá noha, tá je v súmernej práci. Je akoby stvorená na to, aby dávala takt. Táto podľa tempa dvíha sa a padá. Ostatne toto i jeho podriadení robia: takže doska, na ktorej stoja, pod súmerným ich dupotom dvíha sa a klesá a s ňou aj oni.

Z pitvora do izby otvára sa pekný výhľad. Uprostred izby kolo jedno, obstúpené odpočívajúcimi dievkami. Pri dverách kolo druhé, menšie, v ktorom menší tanečníci si hovejú; muzika už od mladi im poštekľila žily. A nad touto mäteninou piati hudú dľa taktu dvíhaní pružnou doskou.

Čím väčšmi blíži sa večer, tým väčší stisk v izbe. Zišli sa už i postranní ľudia, aby pozreli, ako budú nevestu vykrúcať. Kolo pred hudcami sa úži — to pri dverách čo je, sa šíri. V tom prvom molestujú sa tanečníci, toto druhé je celkom prázdne. Na jeho obvode stoja šiesti mladí ženáči — zabávajú sa. Tancovať netancujú, veď sa im ani nesvedčí — sú už starci, no vynašli si predsa zábavu. Do ich prázdneho kola neodváži sa nikto; radšej zostane v pitvore a, stade naťahujúc hrdlo, díva sa ponad hlavy do izby. Lebo kto doň vstúpi, ani nevie, kam sa podel; ocíti len to, že lieta — bez krídel. Koho raz títo ženáči dostanú medzi seba, strcajú ho do tých čias, kým sa im len ráči. A ľudia, tí nehládia viac na tancujúcich, ale na lietajúcu osobu. Nevesty z pitvora hašteria sa so ženáčmi.

„Ach, idte — nemáte rozumu ani za náprstok!“

„Vari ste sa pošaleli všetci.“

Daktorý i zastane toho strcaného.

„Dajteže mu už pokoj; už je ani hnilačka, čo ste ho tak usocali.“

I stará Bežanka vyjde z kuchyne pozrieť, čo to za zhon v pitvore. Nenahnevá sa na rušiteľov zábavy, len im prstom pohrozí a zasmee sa:

„Veď ste za obludy! Veď im len taký čert zíde na um!“ A vráti sa do svojej riše, do komory, že im pošle dáku výsluhu.

Mladucha je vo svojom živle, veselá, rozjarená ako obyčajne na tancoch bývalo. Ide z ruky do ruky; kým tancuje, i traja strežú na ňu.

Nestačí vyjsť z kola, už ich krdeľ zápolí o ňu. A nielen mládenci, ale aj — bože odpusť hriechy — starejší! Jeho žena pod pecou zatína päste.

„Veď ti ja dám, starý pes! Zajtra bude stenať, že sú mu nohy ako centy. Veď aj akoby nie — od toľkého tanca! A ako ju vykrúca — namojhriešnu... hm, ani mládenec. No, počkaj!“

Starejší porozumel vyhrážajúcemu oku svojej ženy i pustiac mladuchu, pobral sa k nej. Žilky ihrali v ňom ani za oných čias. Darmo sa mu bránila, obhrýzala — už bola tam, v kole. Jej oko zažiarilo blahom. Keď jej doňho pozrel, zvestovalo mu odpustenie, milosť.

Slnce zapadalo, keď do Bežanovie dvora vošiel Ondráš, husár. Nevidel tam nikoho, len k humnu bral sa zväč, ktorý už úplne dobral. Bojoval udatne, ale darmo je — dobojoval. Boja neschopný ide si akiste vydýchnuť dakam do sena — na slamu. V ústach ohorok cigary — hm, musí žiť po pansky, keď je na veselí.

Husár s chvatom kráča do pitvora, rozháňajúc rukami a nachýliac hlavu ešte nižšie než obyčajne. Neobzerá sa ani vpravo, ani vľavo, len pitvorom kliesni si cestu do izby rovno do izby. No nie je to taká ľahká vec. Zavadil do žien, ktoré ho ihneď zastavili.

„Aha — aký pyšný! Ani sa ti len neprihovori.“

„Hja, nevidíš, že má novú halenu. Hí — aj klobúk nový. Ondráš — vari sa ideš doparoma — ženiť?“

„Ba pozrite len, ženy moje, aké má nohavice; len tak kvitnú na ňom!“

Konečne dobyl sa do dverí — k prázdnemu kolu. Veselo skočil doň — no už lietal. Klobúk mu odletel niekam za pec, medzi divákov; jeho vlasy hýbali sa vetrom.

„Nechajte ho! Dajte neborákovi pokoj...“ prihovárala sa zaň jedna nevesta z pitvora.

„Ale, hej,“ dosvedčila druhá — „ledva chodí, a oni ho začnú ešte k tomu socať. Nechajte ho, ešte mu dáko ublížite.“

I nechali ho. Ondráš vstal konečne na vlastné údy, prihládzajúc si vlasy dľaňami a hlúpo sa usmievajúc. No hneď začal sa drať dopredu, kde sa tancovalo. S biedou dostal sa až ta, skade ponad hlavy mohol vidieť tancujúcich. Hľa, ona! Práve tancuje s Janom Dúbravovie — a ako hľadia jeden na druhého! Hm, divno, čo ten hľadá tu? Aha, ako sa mu usmieva — tomu Janovi! Veru nepozerala tak, keď doniesla obed k husiam. Hľa, položila mu ruku na plece — Janovi — i oprela sa oň. Sta

tá princezná zo stračacieho zámku. Ale toto predsa nie je princezná! Ach...

Husára zaboľelo — zvrátil tvár.

No ani Zuzka nehľadá už tak na mladého zaťa. Oči sa nejugajú ako brilanty zatiahli sa, ako zrkadlo dotknuté horúcim dychom. Akási starosť, úzkosť zakalila ich. Často šibne okom medzi divákov a zakaždým akoby ju niečo bodlo. Úzko jej je tu, v tejto izbe, nezdravo; vzduch akýsi ťažký, i muzika nanič. Tancujúci pripadajú jej ako figúrky na drôtikoch: ach, všetko je také hlúpe — sprosté!

Jej zrak spočinul na husárovej tvári, na tom malom očku, ktoré i teraz tak hlúpo, a predsa nežno usmieva sa jej. Na jeho tvári výraz taký, akým hľadá sa na osobu potajmä vo väčšej spoločnosti, chcúc jej oznámiť, že rozumie všetko.

No vtom husár stratil sa medzi divákmi; ktosi ho chytil za ruku a ťahal von. Neobzeral sa, kto je to; vedel všetko.

„Nuž ty potvora jedna... takýto posmech — nuž ty tĺk!...“ šeptala mu rozsrdená totka do ucha. Okolostojaci nepočali, čo mu hovorí. Len vidiac Ondráša, ako sa jej zdráha — porozumeli. Ženy v pitvore zastali ho:

„Ale, nechajte ho len! Veď nezavadzia nikomu — nech sa len pozrie a zaveselí.“

„Netreba tomu žiadnej veselosti — dosť, čo má na sebe.“

„Nieže, nie! I ten chrobák zahudie dakedy — nieto človek. I v pekle býva raz do roka svadba.“

Vtom vyšla z kuchyne Bežanka. Z jej tvári hneď zmizla všetka veselosť. Tázavým okom pozrela na totku, potom vlúdne volala ju:

„Poďte, totka, aspoň do kuchyne. Ešte ste tu aj tak neboli. Ale nech ide aj on; aspoň dačo užije z nášho veselia.“

Totka nechotne, ale predsa vošla za Bežankou, držiac chlapca za ruku. Aspoň sa stratí svetu z očí. Vošli do komory — husár hneď zavola:

„Pusťte ma — do izby! Čo ma zas držíte?“

„Čušíš ho! Ani nešuchni!“

A totka priložila mu päšť k čelu. On obrátil sa k Bežanke, akoby o záštitu:

„Vidíte, takto robia so mnou od rána. Ani na sobáš ma nepustili, len čo som im utiekol.“

„Ved' je už po...“ riekla Bežanka.

„A ako?“ Uprel tázavý pohľad na ňu.

„Ja veru už — môj syn radostný.“

„A bezo mňa? Len bezo mňa bol? Ako — kto?“

„A už veru tak — bez teba.“

Totka ušklábila sa mu jedovato:

„Čakali ťa — vidíš! Radila som ti, aby si to z hlavy vyhodil. Teraz máš! Čo si im veril!“

No husára to nezaujímalo. On už dosť takých rečí počul. Chcel zvedieť o sobáši všetko dopodrobna. „A kto ju — kto si ju vzal?“

„Nuž Jano — Dúbravovcie.“

„Ten? No, vidíte, totka; načo ste ma zapreli do komory a držali tam až posiaľ? Keď som im neprišiel — čo mali robiť? Poslali po druhého, a teraz už darmo — darmo.“

A sadol na lavičku, obťaženu miskami so studeným. No on sa neobzeral oň veľmi. Krútil klobúk v ruke. Bežanka opýtala sa totky:

„A ako ste to s ním urobili?“

„Akože som to urobila; zaprela som ho!“

„Hej, zaprela... zaprela,“ skočil jej do reči, „a ani neviem, prečo. Mal som halenu novú, i nohavice, i klobúk — ahá, aké stužky sú na ňom! Len pero chýbalo... mohol som ísť. I háčky som si ako svedčí zapäl, i všetko... a nepustili ma. A teraz... už je koniec! Ved' by ja bol utiekol — ale som nemohol prv, len teraz. Keby ste len boli pohoveli — no už je darmo.“ Podhodil nový klobúk a, dolapiac ho, zvrátil ho medzi rukami.

„Nebožiatko,“ pohľadila ho Bežanka, podajúc mu hodný kus bielej baby. On zvrchol sa na mieste, že nechce, a bavil sa s klobúkom ďalej.

„Veru, nebožiatko!“ povzdychla totka. „A kebys' ho ráno bola videla! Netrúfala som sa mu zblížiť. Hneď na svitaní začal vystíhať šaty odo mňa. Ja som mu ich nechcela dať. A ten, ováž si len — zdvihol na mňa sekeru. Bol by ma vari zabil, ale ja som mu utiekla... hej veru — na staré dni. On so sekerou vošiel do komory — sňal z truhly vrcheň. Háby si povyberal a obliekol sa. Ja som na šťastie vošla do pitvora a dvere prichlopila pred ním. Ja, že z rozumu podstúpi — tak plakal, keď nemohol dvere otvoriť! Uver mi, tak mi ho bolo ľúto!“ Totka zas zaplakala. Utrela si zásterkou oči.

„Nebožiatko!“

„Nebožiatko... teraz už nebožiatko...“ odvrával si husár a odišiel.

Stará, súc rečou rozohnená, nezbadala nič; Bežanka nebránila mu. Bol tichý ako jahniatko.

„Ale potom ste ho len pustili!“

„Veru to! On vytiahol sekerou haspru; futro celkom odtrhol odo dverí. Ach — od rána až dosiaľ mala som s ním tolko trápenia, čo nikdy. A strachu čo som podstúpila.“

„Len už nehnevajte sa na nás: verte mi, nemám preňho ani noci ani dňa.“

„Nuž nech sa stane vôľa božia. Ja všetko porúčam bohu. On najlepšie vie, čo treba.“

Husár vyšiel z komory do pitvora a vošiel do izby. Kolo tanečníkov zväčšilo sa; muzika hrala a podskakovala na pružnej lavici. Primáš stenal a vykrivoval ústa, barbora prehlasovala husle i dupot tancujúcich svojím dúdú — dúdú — dúdú — dúdú.

Ondráš si to nevšimal. Uprel oči na nevestu a sledoval každý jej krok. Pod povalou svietila malá lampa, jej šimravé svetlo rozlievalo sa len úzkym pruhom. Ondráš stál už v polotme. No videl všetko; ako jeho Zuzka tancuje s mládeňcami a najmä s ním i ako usmieva sa mu! Na jej líci nebadateľ ani najmenší tieň pokánia a ľútosti. Všetku úzkosť zotrela veselá nálada a muzika. Zas je veselá — šťastná. Hľa, mladý zať pošepol jej čosi a ona, ako mu prisviedča — aký to pohľad hodila naň. Dôverný, plný lásky, nehy a túžby... nemožno, ona musí ho milovať. Ondrášovi je to primoc. Jeho ústa ťažovali sa rozčúlením, bôľom.

„Ako ho rada vidí. Rada vidí... rada vidí.“ A v očiach mu stemnelo. Nie — jagá sa mu v nich. Vidí tisíc hudcov a tisíc mladúch — všetko usmievaví, blažení. A zas nevidí nič, ani duše; oči zaliali sa mu slzami. Obrátil sa a laktami robil si cestu. Von – von. Tu nevoľno — nemožno vydýchnuť.

Vyšiel do dvora i pod cieňu. Sadol na kolesá a dumal, oprúc ruku o koleso a vložiac do nej ťažkú hlavu. Slza ronila slzu... Zabudnutý, osamote oddal sa bôľu — ako dobre mu tu plakať. Zvuky hudby a výskotu i dupotu tancujúcich v divnej miešanine prichodia k nemu. Dúdú — dúdú — počuť celkom jasno. No zas tichšie, tichšie... Nečuť nič. Nemota a tichosť v duši i vôkol neho ako v hrobe.

Azda svadba odchodí od Bežanov a či husára unáša niečo? Áno, unáša, ďalej – ďalej, ta, preč — preč...

No v izbe dupot, výskot; pre husára nezabolela nikoho hlava. Ba iba teraz začína sa to pravé veselie. Pitvor aj izba plná divákov, a pod každým oblokom kopa. Každý s takým živým interesom díva sa, akoby ešte nikdy nebol videl ani svadbu, ani tanec. Hej, videl, videl — a koľko ráz! Ale vždy sa to zide. Tí starí rozpomínajú sa na mladé časy, na

svoju svadbu — tí mladí dumajú, kedy pripútajú oni takto všeobecnú pozornosť na seba.

V tom všeobecnom vytržení ozve sa z dvora hrozné slovo:

„Horí – horí!“

Najprv od oblokov ustúpili skupiny. Nik nepovedal ani slovo, akoby neponímal, čo je vo veci.

„Horí – horí!“

Ohlúpené tváre razom obživilí. I z desať strán zaznela otázka: „Kde?“

„Aha — pozrite!“

Bežanovia šopa stála v plameni. Vidno, ako slamené snopy odväzujú sa z lát a spadávajú do horiaceho sena. Hudba v izbe neutíchla; ešte nedošiel ta hrozný chýr.

Akási žena vstrčila do obloka hlavu a zavolala:

„Horíte, ľudia — horíte!“

Hudba zamĺkla — páry sa ešte nepúšťali. Tancom zaňatí krútili sa chvíľu — a, nepočujúc hudbu, zastali v nedorozumení naprostred izby. Obruč divákov začala sa uvoľňovať — všetko tíslo sa k úzkym dverám. Nik neriekol nič, no tým väčšmi usiloval dostať sa von.

Tanečníci ešte nepochopili, čo sa deje. Jeden rozohriaty vyvolal:

„Hudci, hrajte!“

No z obloka zahrnel zase hlas:

„Horí – horí!“

Bolo po zábave. Tanečníci nechali naprostred izby svoje tanečnice a začali sa tísnuť von, k dverám. Mysleli, že vôkol nich už všade oheň; z bezstarostnosti upadli v druhý extrém, každý hľadel spasiť svoj život. Pri dverách stisk ohromný. Stony, krik, kliatba stisnutých desno vynímali sa z tlačene. Čo boli ostatní, vzdali sa nádeje, že by kedy vôbec mohli sa dostať von: pošli k obloku. Iní zas kuchyňou. Najviac ich zostalo v izbe.

Ktorí už boli von, rozmnožovali krik a zmätok: chceli nahradiť, čo zameškali pre ten stisk, kým vyšli z izby.

„Podložil ktosi — zo šopy vyšlo! Podložil ktosi, nevyšlo z kuchyne!“

„Kto? Lapiť ho! Lapte ho — chytro!“

Chumáč podnapitých svatov podišiel k maštaliam, nad ktorými horelo. Hľa, tam pod sieňou sedí ktosi — na kolesách. Tvár má zakrytú dľaňou.

„Ideš ho sem! Zhoríš tam — pod' von!“

No nehýbalo sa nič. Chlapi vytiahli husára, ktorý hlúpo díval sa na nich; nerozumel im.

„Čože tu hľadáš? Pakuješ ho!“

On im prisvedčil. „Hej — idem. Kde je mladucha? Už je čas — na sobáš. Podme!“

„Aha, veď ten — bože, odpusť hriechy — blaznie.“

„Alebo je opitý...“

„A má sviatočné šaty! Čo tu robíš — ha?“

„Po mladuchu! Na sobáš — na sobáš! Čo budeme darmo stáť!“

Hlavou starejšieho blesla myšlienka.

„Ludia, držte ho! Ak by on bol... naozaj!“

„Veru dosť chytro... rozum mu je nie na mieste...“

Už ho držali. No husár celou silou hľadel sa im vymôcť. Svati nemohli si s ním dať rady.

„Čo chcete? Pusťte ma... idem po ňu!“

Akýsi ženský hlas ozval sa z úzadia:

„Držte ho! Poviazajte ho, aby neušiel! Ak nám obehne podpaľač dedinu, všetci lahneme popolom!“

„Poviazajte ho — poviazajte.“

„Povraz — povraz!“

„Dajte sem povraz!“

Husár o chvíľu bol o plot priviazaný. Ruky mu stiahli povrazom, že mu žily na nich nabehli. Nemohol sa hnúť.

Ohňu bola teda šťastne prietrž urobená; palič nestačil obehnúť dedinu a ukázať mu cestu. Boli všetci istí, že na Bežanovom dome sa obmedzí nešťastie. Keď už bol zviazaný, nik sa neobzrel oň — nechali ho pri plote.

Konečne vyprázdnila sa izba. Na ostatku vyšiel z nej sám gazda. Prestrašený síce, no úsudok už stačil sa dobyť na povrch.

„Statok — statok! Podte mi pomôcť: vyvedieme statok! Chytro — podusí sa!“

Chlapci vbegli za ním do maštale. Pri každom volovi bolo ich päť. No tým ťažšie im šla robota. Čo jeden odopäl — to druhý zakosílili. Boli bez rozumu.

Statok vyviedli do dvora.

„Do poľa ho vyhnať, do poľa!“

Bežanka ako zbláznená behala po dvore, kričiac:

„Ratujte nás — ratujte!“

V zmätku zviazala periny do batoha a vzala ich na chrbát. Takto obťažaná behala a kričala po dvore. Vybehla i na cestu a kričala:

„Horí – horí!“

Ozvalo sa z veže bitie zvona na poplach. Tieto zvuky smutne niesli sa dedinou, osvetlenou nešťastným domom.

Pred domom i vo dvore Bežanovie hemžilo sa ľuďmi. Čo z ďalša, tí ostali pri ohni, susedia bežali domov vynášať. Čo je podpalač aj chytený, čo aj nepôjde ďalej oheň — ale pre bezpečnosť. To už taká obyčaj.

Niektorí doniesli kanvy a vane, naplnené vodou. To priviedlo ľudí k rozumu.

„Hasiť, hasiť! Strechu dolu! Vodu nosiť, vodu!“

Húf rozbehol sa po vodu. Každý vzal nádobu, kde mohol. U Bežanov boli už všetky rozchytané. Hrnce, v ktorých bola pred chvíľou polievka a mäso, kaša a drobce — boli už naplnené vodou. Ich obsah — pánbohvie kde!

„Voda je tu!“

„Striekačku — striekačku!“ zakričal jeden chlap.

Až teraz im zišla na um striekačka. Rozbehli sa k richtárovi po kľúč od budy dedinskej, kde bola striekačka.

No pán richtár poprehadzoval všetky kúty. Velkonočným prachom zaplnila sa celá izba.

„Kľúč – kľúč!“

„Veď... veď!“

„Kdeže je?“ kričali netrpezliví občania.

„Žena ho mala... kdesi ho položila — neviem.“

„Richtárku hľadať! Kde je richtárka?“

„Na tom nešťastnom veselí kdesi.“

Rozbehli sa do Bežanov a mali dosť práce, kým našli richtárku.

„Kľúč... kľúč!“ kričali jej i desiati.

Pani richtárka nepochopila.

„Čo za kľúč? Od sypárne — či od armarky?“

„Od budy... striekačku... kľúč!“

Richtárka siahla za pás a vytiahla viazanicu kľúčov. Prebrala ich po jednom ako ruženec na peknej mosadznej retiazke, ktorou sa jej bol hodinár zavďačil.

„Ja ho nemám... bude dakde pod povalou.“

Chlapi bežali k richtárovi a jeden nad druhého kričali:

„Pod povalou... pod povalou!“

Ale pána richtárova povala nebola malá. Pod ňou šesť trámov a na každom dvanásť špár, utvorených doskami na ne pokladenými. Hľadá pán richtár, hľadajú chlapi, navyŕhajú kopu kadejakých kartičiek, škatuliek — úradných prípisov. Tam bol aj obecný archív. Jeden našiel i britvu s mydlom a všeličo ešte — no kľúča nič. Pán richtár šúchal rukou po špáre a vykrikol:

„Tu je — chytro po striekačku!“

Chlapi uháňali po striekačku. Otvorili búdu, odpratali richtárove konope a snopky tam naukladané a konečne dodrgáňali sa s ňou k ohňu.

Oheň za ten čas nezaháľal. Maštale, humno i záčin stáli v plameni. Strecha nad mašťalami už spadla, začína prehárať povala. Oheň začína oblizovať už dach na izbe. Ľudia znášajú z pôjda, čo možno, i vyprázdňujú izbu a komory. Bežanka vzpierá sa tomu:

„Nechajte mi moje veci! Idú ma obkrasť — všetko mi berú!“

A každého, kto dačo niesol, zastavila a vynesenu vec zanesla za vodu, do sadu. No ľudia nemali jej za zlé, že ich za zlodejov drží. Ach, človek osprostie, keď príde do takého nešťastia.

Na striekačku vysadol jeden gazda — ostatní nosili vodu. No, divná je to sprava. Čím viac lejú do kasne, tým viac vyteká z nej. Voda preliala sa dnom, akoby riečicou.

„Zamazať ju... hlinou!“ kričali čo múdrejší.

„Zamazať... Zamazať!“ kričali za nimi čo sprostejší. No nikto sa nemal k ničomu — nebolo hlíny.

Konečne skočí ktorýsi k Bežanke.

„Dajte mi múky... máte?“

„Nemám ja už ničoho! Obkradli ma... ozbýjali... podpálili... poodnášali všetko!“

„Kde sú múčnice?“

„A ja viem? Tam kdesi...“ ukázala do sadu.

Chlap bežal do sadu, nasypal do kanvy múky, nalial do nej vody — vyhrnul rukávy. Kým prišiel do dvora, už v kanve bolo cesto.

„Preč... preč! Zamazať... zamazať!“

Špáry zamazali a o chvíľu striekačka bola plná. Dvanásť chlapov

ťahalo sochor; hrubý prúd vody lial sa na šinkový krov. O zadné stavy neobzrel sa už nik. Tým nebolo pomoci.

Poviazaný husár oprel sa o plot. Po tuhom zápase s chlapmi a rozčúlením zoslabol. Spánok mu prichádzal na oči. Ach, tak by si pospal, ale nemožno ľahnúť: čo sa raz pohne, pocíti bolesť poza päste. Oheň ho nezaujíma, ani trma-vrma vôkol behajúcich ľudí. Ani nepochopuje, čo sa to vôkol neho robí. Hľadám to pokračovanie veselia. Z ľudí nik neobzerá sa oň. Načo? Ujst' im neujde, je poviazaný, a vypytovať sa ho, čo to urobil, teraz, v najväčšej súre, nikomu nenapadne. Aj tak nie je pri zdravom rozume a zajtra ho iní chytia na otázku.

Ako prišla striekačka, všetko sa skupilo vôkol nej. Jedni nosili vodu, druhí ťahali sochor, niektorí oddychovali, celebajúc rukami, iní dívali sa, ako horí — so založenými rukami. Omarený husár postojacky driemal, tu i tu strhol sa zo sna a poviazané ruky zaboľeli ho. Vtom príde k nemu ktosi a zavolá naň:

„Ondráš — Ondráš!“

Strhol sa, otvoril naširoko oči a úsmev, mdlý úsmev poľetoval mu vôkol širokých úst.

„Čo tu robíš?“ pýtali sa ho ešte raz.

„Idem — idem. No, poďme — na sobáš. Pozri; ráno ma zapreli do komory a nepustili ma po teba — teraz priviazali ma zas o plot.“

„A prečo ťa priviazali?“

„Že som ťa prišiel volať. Pozri, mám nové háby; i nohavice, i halenu. Klobúk mi ktosi vzal. Ale preto nič — poďme!“

„Ale si priviazaný.“

„Pusť ma, Zuzka. Ruky ma už bolia... tak mi strpí!“

Zuzka s vencom na hlave a v sobášnych šatách, ale uvláčená, ucundrovaná. Nosila i ona vodu a poliala sa ňou. Jej podkasané oplecko, ktoré pred oltárom jagalo sa belotou, vyzeralo už ako zamastená valachova košela. Zhýbla sa nad Ondrášom a odväzovala mu povraz.

„Nedá sa — mocne ťa zviazali.“

„Hej, mocne, i do komory ma tak mocne zapreli. Ale ja som ju otvoril.“

Odtrhol som haspru i závesy. Rozopni mi halenu, na kabátiku visí zibák.“

Zuzka rozopála jeho halienu; pod ňou na kabátiku uviazaná biela tkanica. Potiahla ňou, i vynoril sa z vrecka zibák. Husár cítil jej dych na tvári — zabúšilo mu srdce. Čo prišla, ovievala ho ustavične hrebičková vôňa. Ondráš bol omámený. O chvíľu vstal oslobodený, zamával rukami vo vzduchu.

„No, a teraz poďme. I večer nás zosobášia.“

„Ale ja som už — s Janom Dúbravovie.“

„Ozaj — ozaj! Už mi povedali — zabudol som. Oneskoril som sa... šak ste ma dlho čakali? Mohla si ma ty prísť vyslobodiť ako teraz. Ach, totka... totka! Nuž nepôjdeš so mnou, nepôjdeš?“

Zuzke ulútilo sa ho. Výčitky svedomia sklátili ju.

„Nečakala som ťa — nečakala. Ja som nechcela ísť za teba — to som ťa len klamala. Vieš? Klamala som ťa, chcela som ísť za Jana Dúbravovie, a teba som zaviedla. Preto nás pánboh takto potrestal!“

No husár nepochopoval, čo mu to vraví. „Oneskoril som sa, hej... ale ja som nie vina. Keby nie totka... ale do komory ma zaprela.“

Zuzka mu chcela všetko vysvetliť, aby videl skutočnosť tak, ako je. Chcela, aby ju preklial — možno by bolo jej srdcu trochu odľahlo.

„Vieš, Ondráš — ja som ťa klamala. Mňa nestrojili za teba, ale za Jana Dúbravovie... Vieš?“

„Hej, za Jana Dúbravovie — hej. Keď som nechodil ja, šla si za Jana Dúbravovie. No, už je neskoro — neskoro!“

Zuzka zalomila rukami.

„O rozum prišiel — o rozum! Bože, ja som všetkému vina — nik iný!“

Oheň už neprešiel na izbený krov; striekačka mu zahatila cestu. Zadné stavy prašali: zbožie, čo bolo v záčine zvezené, doháralo.

Od striekačky pribehla k horiacim stavom Bežanka. Z prvého ľaku prebrala sa už ako-tak: začala rozmýšľať, čo by bolo ešte ratovať. Tu a tam obďaleč vidí husára a pri ňom dcéru. Zišli jej na um husi.

„Kde sú husi? Moje husi radostné?“

Bežala k striekačke, či nikto nevypustil jej husi. No nepochválil sa jej tým nikto. Každý krčil ramenami. I zoberie sa pred maštal' a zavolá:

„Šura-šura! Šurička moja... šura-šura!“ Z maštale ohlásila sa jej stará známym gagotom.

„Ľudia — ratujte! Ľudia!“

Od striekačky pribehlo pár chlapov.

„Čože je zas, čo?“

„Husi... moje husi v maštali! Zhoria mi, nebožiatka — ratujte!“

„A ja že čo!“ ozval sa hrubý hlas zo zástupu. „Čo len husi — preto ešte môžete gazdovať.“

„Ale to je nie hus ako hus! Tá vyvedie po dvanástoro z roka na rok. Ja sa tu pominiem, ak prídem o ňu!“

„A už veru príдете! Pozrite, povala už hneď prehorí. Ktože bude vážiť životom — pre hus!“

„Joj — moja hus! Nikdy — nikdy ťa neuvidím!“

Husárovi až teraz otvorili sa oči: akoby mu bol závoj spred nich sňal. Hľa — čo vidí? Všade oheň, plno ľudí, čo bránia. Iba on stojí ako ten kolík v plote. A tu Zuzka i testiná, ako želejú za husou, za tou, ktorá mu k mladuche dopomohla. Zhodil halenu a smelo vběhol do maštale. Cestu vedel dobre; už raz vypúšťal husi z malého cárku, čo je tam v kúte. Dymu plná maštal' — no on vie spôsob. Zohol sa; nad zemou bola ešte nízka vrstva čerstvého vzduchu. Odhačkoval.

„Hybaj von! Hybaj... chytro!“ kričali naň zvonku chlapi. „Puš' ich von, veď ony pôjdu! Šura-šura!“

No husi nehýbali sa. Husár skrčený vošiel do klietky a vyhnal ich. Osprostené, rozospaté nevedeli kam. Ondráš kričal za nimi: „Hinda — hinda!“ A Bežanka spred maštale: „Šura-šura!“ I stariga podišla k dverám, ku gazdinej, hútoriac svojim mladým, čo sa za ňou zakrádali: „Ta-ta-ta, ta-ta-ta...“

Stariga skočila z vysokého prahu, berúc sa ku gazdinej — tu zhrmelo a iskry, vyletevsie dohora, osvietili naďaleko horizont.

Nad maštalou už niet povaly — prepadla sa i s hrubou vrstvou na nej rozziareného sena. Oheň sa opäť vzňal — nedohorené seno dávalo mu množstvo potravy. Z úst gazdinej a chlapov vydral sa divý výkrik a všetci v nemom úžase hľadeli na dielo.

Hus, zostrašená hrmotom, oslepená žiarou, dala sa do letku a padla do maštale s obškvrknutými krídlami — k svojim mladým a husárovi. Plameň ju vystretú, ako nejakú lahôdku oblizoval.

„Vodu sem... vodu! Háky — striekačku!“ kričali chlapi, zotaviac sa z úžasu.

„Háky, vodu — chytro! Na husára povala padla!“

„Trest boží, že podpálil...“ poznamenal múdry starejší.

A už boli všetci pri maštali, oblievali steny; niektorí odvážili sa dnu a oblievali horiace trámy a hlavne z dosák povalových. Vyťahovali hlavne hákmi, rozžiarený popol klesal vždy nižšie a nižšie — k zemi. Za jedným hákom vyvlieklo sa čosi čierneho...

„Môj syn — môj syn radostný! Prišiel si mi, prišiel na hodný sobáš! Už nebudeš nikomu zavádzať!“

To bola stará totka. Všetci sa jej ustúpili a so sústrasťou zdieľali jej bôľ. Múdry starejší poznamenal:

„Hja, trest boží — trest boží! Podpaľači mu neujdu!“

Totka nepočula, čo vraví.

Maštal' dohasili, zrub skoro celý zostal. Ani izba sa nechýtila; nebolo na šťastie vetra a ani podpaľač neobehol dedinu.

Na druhý deň, keď Bežan čistil pohorenisko, medzi hlavňami našiel čosi obhoreného. Uhádnuť, čo by to bolo, nemohol nikto...

Hneď v ten deň odbavoval sa pohreb. V jednej truhle husár aj tá obhorená mäkká masa, nájdená medzi hlavňami.

Zváča nemohli nikde nájsť. Múdry starejší nepoznamenal teraz:

„Hja, trest boží — trest boží!...“